

Spatial development glossary

European Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning (CEMAT)

Glossaire du développement territorial

Conférence européenne des ministres responsables de l'aménagement du territoire (CEMAT)

Territory and landscape, No. 2

Territoire et paysage, n° 2

Council of Europe Publishings
Editions du Conseil de l'Europe

Γλωσσάριο Χωροταξίας
Σύνοδος των Υπουργών Χωροταξίας του
Συμβουλίου της Ευρώπης
(CEMAT)

Χώρος και τοπίο, Αρ. 2

Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης
Επιμέλεια μετάφρασης στα Ελληνικά, Η. Μπεριάτος, Καθ. ΠΘ, Δ. Σταθάκης, Επίκ. Καθ. ΠΘ, Α.
Γουργιώτης, Δρ Μηχ. Χωροταξίας-Πολεοδομίας, ΥΠΕΚΑ.

Το γλωσσάριο της Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT) με τις βασικές εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στις ευρωπαϊκές πολιτικές χωρικής ανάπτυξης ήταν μέρος του Προγράμματος εργασιών της Επιτροπής Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων και παρουσιάστηκε στη 14η Σύνοδο των Υπουργών Χωροταξίας στη Λισαβόνα (Πορτογαλία), 26-27 Οκτωβρίου 2006, με θέμα τα "Δίκτυα για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου: Γέφυρες πάνω από την Ευρώπη". Απευθύνεται σε υψηλόβαθμα στελέχη, επαγγελματίες και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών που συμμετέχουν στις πολιτικές χωροταξίας και στις συναφείς δραστηριότητες. Το γλωσσάριο συντάχθηκε από την Επιτροπή Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων της Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας CEMAT, με την αρωγή του κ. Jacques Robert, Εμπειρογνώμονα του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο πλαίσιο των εργασιών που εκτόνησε το Τμήμα Χωροταξίας και Τοπίου, της Διεύθυνσης Πολιτισμού και Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς.

Με την επιφύλαξη κάθε νόμιμου δικαιώματος. Απαγορεύεται η μετάφραση, η αναπαραγωγή ή η μεταβίβαση, με οποιαδήποτε μορφή και με οποιοδήποτε μέσο - ηλεκτρονικό (CD-Rom, Internet, κλπ.), μηχανικό, φωτοτυπία, εγγραφή ή με άλλο τρόπο - οποιουδήποτε τμήματος της παρούσας έκδοσης χωρίς την έγγραφη άδεια του Τμήματος Εκδόσεων, της Διεύθυνσης Επικοινωνίας (F-67075 Strasbourg Cedex ή publishing@coe.int).

Σχεδίαση εξωφύλλου: Graphic Design Workshop, Συμβούλιο της Ευρώπης

Φωτογραφία εξωφύλλου: M. Déjeant-Pons

Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6286-1

© Council of Europe, Σεπτέμβριος 2007

Τυπώθηκε στο Συμβούλιο της Ευρώπης

Πρόλογος

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας της 14ης συνόδου του CEMAT, με τη γενικότερη ατζέντα «*Δίκτυα για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου: Γέφυρες πάνω από την Ευρώπη*», στο Πρόγραμμα εργασιών 2004-2007 της Επιτροπής Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων εντάχθηκε το θέμα “Ανταλλαγή πληροφοριών, τεχνογνωσίας και εμπειρίας” με ευρύτερο στόχο να ενθαρρυνθούν η συλλογική εμπειρία μάθησης, η κουλτούρα επικοινωνίας και η πρακτική της διακρατικής συνεργασίας τόσο εντός της Ευρώπης όσο και με τα γειτονικά κράτη, καθώς και να αυξηθεί η ικανότητα υλοποίησης των διαφόρων θεματικών πτυχών της CEMAT όσον αφορά τις «Κατευθυντήριες αρχές για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου».

Με δεδομένη την ανάγκη να αποσαφηνιστούν συγκεκριμένες εκφράσεις και έννοιες που χρησιμοποιούνται συχνά στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη στο πλαίσιο πολιτικών χωρικής ανάπτυξης, η Επιτροπή Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων της CEMAT αποφάσισε ότι η σύνταξη ενός γλωσσάριου, στο πλαίσιο του Προγράμματος εργασιών, το οποίο θα περιλαμβάνει τις έννοιες, τις κατηγορίες και τους όρους που χρησιμοποιούνται σε τομείς συναφείς με τη χωρική ανάπτυξη, καλύπτει την παραπάνω ανάγκη και επιπλέον συνεισφέρει στο να “χτιστούν γέφυρες” κατανόησης και επικοινωνίας μεταξύ των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στα κράτη μέλη.

Στόχος του Γλωσσάριου είναι να βρεθεί ένας κοινός τόπος μεταξύ των επαγγελματιών και να ληφθεί υπόψη η γλωσσική και πολιτισμική ποικιλομορφία των κρατών μελών, η ανάγκη τους για επικοινωνία και σύγκριση καταστάσεων και αποτελεσμάτων. Είναι μια προσπάθεια να ενταχθούν συγκεκριμένες εκφράσεις και έννοιες που χρησιμοποιούνται συχνά στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη στο πλαίσιο των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης.

Το «*Γλωσσάριο της CEMAT με βασικές εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης στην Ευρώπη*» συντάχθηκε από την Επιτροπή Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων με την αρωγή του κ. Jacques Robert, Εμπειρογνώμονα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η προσπάθεια όλων είναι άξια συγχαρητηρίων.

Το Γλωσσάριο προς το παρόν περιλαμβάνει 68 έννοιες και εκφράσεις αρχίζοντας με την “Προσβασιμότητα” και τελειώνοντας με την διάρθρωση του αστικού χώρου και του οικιστικού δικτύου. Δίνει έναν ορισμό των εκφράσεων και των εννοιών που χρησιμοποιούνται συχνά στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη αλλά και επεξηγήσεις για τη χρήση και την πρόσφατη εξέλιξή τους, καθώς ορισμένες εκφράσεις αποτελούν παραδοσιακές εκφράσεις του κλάδου ενώ άλλες εντάχθηκαν πρόσφατα στο σχετικό λεξιλόγιο, ειδικότερα στο πλαίσιο της προετοιμασίας και της έκδοσης των Κατευθυντήριων Αρχών της CEMAT ή του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.).

Η Επιτροπή Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων επιθυμεί το γλωσσάρι της CEMAT να αντιμετωπιστεί ως το πρώτο στάδιο ενός δυναμικού έργου σε εξέλιξη το οποίο θα ενημερώνεται συνεχώς με την προσθήκη περισσότερων εκφράσεων ή νέων εννοιών.

Επίσης, επειδή είναι αποτέλεσμα των συνεισφορών των μελών της Επιτροπής τα οποία συμφώνησαν και για το περιεχόμενό του, η Επιτροπή πιστεύει ότι θα έπρεπε να μεταφραστεί και να προσαρμοστεί στις εθνικές γλώσσες και των 47 κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, μεγιστοποιώντας έτσι τη χρησιμότητά του ως σημείο αναφοράς για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της χωρικής ανάπτυξης.

Maria José Festas
Πρόεδρος της Επιτροπής Υψηλόβαθμων Αντιπροσώπων
της 14ης Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας
του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT/CoE)

Παρουσίαση

Στο πλαίσιο των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης, στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, χρησιμοποιούνται συχνά συγκεκριμένες εκφράσεις και έννοιες. Ορισμένες αποτελούν παραδοσιακές εκφράσεις του κλάδου ενώ άλλες έχουν μόλις πρόσφατα ενταχθεί στο σχετικό λεξιλόγιο, ειδικότερα κατά την προετοιμασία και την έκδοση της Σύστασης Rec. (2002) 1 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορά τις Κατευθυντήριες αρχές για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη στην ευρωπαϊκή ήπειρο (GPSSDEC-CEMAT) ή του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.) . Στόχος αυτού του Γλωσσάριου είναι να δώσει έναν ορισμό αυτών των εκφράσεων, καθώς και επεξηγήσεις για τη χρήση και την πρόσφατη εξέλιξή τους.

Απευθύνεται σε υψηλόβαθμα στελέχη, επαγγελματίες και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών που συμμετέχουν στις πολιτικές χωροταξίας και στις συναφείς δραστηριότητες σε διάφορα επίπεδα. Στόχος του είναι να αποσαφηνίσει το περιεχόμενο εννοιών και εκφράσεων που χρησιμοποιούνται ευρέως στον τομέα αυτό καθώς και να αναδείξει τις διαφορές ανάμεσά τους.

Στην παρούσα μορφή του, το Γλωσσάριο δεν μπορεί να θεωρηθεί “τελικό” προϊόν. Περισσότερες έννοιες και εκφράσεις μπορεί να προστεθούν στο μέλλον, ανάλογα με τις συγκεκριμένες ανάγκες και την εξέλιξη των δραστηριοτήτων χωρικής ανάπτυξης.

Για κάθε έννοια ή έκφραση που παρουσιάζεται στο Γλωσσάριο, δίνεται ένας ορισμός ο οποίος συνήθως ακολουθείται από σχόλια με πλάγια στοιχεία που παρέχουν περαιτέρω πληροφορίες για την προέλευση, το πλαίσιο, την εξέλιξη ή τις επιπτώσεις της έννοιας σε επίπεδο πολιτικών. Μεγάλος αριθμός εννοιών ή εκφράσεων συνδέονται με άλλες έννοιες ή εκφράσεις, είτε λόγω σημασιολογικής είτε λόγω ζητημάτων που αφορούν σχετικές πολιτικές. Σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει σχετική παραπομπή.

Για τη σύνταξη του Γλωσσάριου λήφθηκε υπόψη μεγάλος αριθμός εγγράφων², τα οποία βοήθησαν είτε στην εξαγωγή των ορισμών είτε στην άντληση πληροφοριών για τη σημασία των εκφράσεων και φυσικά δεν είναι δυνατό να μνημονευτούν όλα. Σε αρκετές περιπτώσεις, ορισμένες εκφράσεις βρίσκονται πολύ κοντά μεταξύ τους από εννοιολογικής πλευράς. Αυτές ομαδοποιήθηκαν σε μία κατηγορία και από το κείμενο γίνονται σαφείς οι μικρές διαφορές ανάμεσά τους.

¹ Υιοθετήθηκε το 1999.

² Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται διάφορα έγγραφα της CEMAT του Συμβουλίου της Ευρώπης (<http://www.coe.int/CEMAT/fr>), όπως οι Κατευθυντήριες αρχές για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη (Σύσταση Rec. (2002) 1 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (PDDTDCE-CEMAT)), η Δήλωση της Λιουμπλιάνα με θέμα «Η χωρική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης» (13^ο σύνδοος CEMAT, 2003) και η Δήλωση της Λισαβόνας με θέμα «Δίκτυα για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου: Γέφυρες πάνω από την Ευρώπη» (14^ο σύνδοος CEMAT, 2006) και το Σχέδιο Ανάπτυξης για τον Κοινοτικό Χώρο (Σ.Α.Κ.Χ.). Η αγγλική έκδοση της δωρεάν ηλεκτρονικής εγκυκλοπαιδείας *Wikipedia* υπήρξε επίσης πολύτιμη πηγή για τους ορισμούς και τις επεξηγήσεις αρκετών εννοιών και εκφράσεων.

Οι εκφράσεις που επιλέχθηκαν και συμπεριλήφθηκαν στο Γλωσσάριο είναι με αλφαβητική σειρά οι παρακάτω.

Κατάλογος εννοιών και εκφράσεων που περιλαμβάνονται στο Γλωσσάριο

Αγροτική ανάπτυξη
Αγροτική περιοχή / Ύψαιθρος
Απόκεντρες Περιφέρειες
Αστική περιοχή
Αστικοποίηση
Αστική ανάπτυξη
Αστική σύνθεση
Αστικό οικοσύστημα
Αστική διαχείριση
Αστική Διάχυση
Αστική ανανέωση ανάπλαση/ Αστική αναγέννηση / Αστική αναζωογόνηση /
Αποκατάσταση αστικών περιοχών
Αστική δομή / Οικιστική δομή
Αστικός και αγροτικός σχεδιασμός
Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη
Δημόσιες υπηρεσίες
Διασυνοριακή, / διεθνική, διαπεριφερειακή συνεργασία
Διαχείριση λεκάνης απορροής ποταμού
Διαχείριση γης
Διοικητικό επίπεδο
Εγκαταλελειμμένη περιοχή
Εγκαταλελειμμένη βιομηχανική έκταση
Εδαφικό κεφάλαιο
Εδαφική συνεργασία
Ευρωδιάδρομος
Εκτίμηση χωρικών επιπτώσεων
Ενδογενής ανάπτυξη
Εταιρική σχέση πόλης υπαίθρου
Επίπεδο διακυβέρνησης
Εταιρική σχέση πόλης υπαίθρου
Επιχειρηματικά Πάρκα
Λειτουργική αστική περιοχή
Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων
Μελέτη βιωσιμότητας
Μειονεκτικές περιφέρειες
Μητροπολιτική περιφέρεια / Μητροπολιτική περιοχή
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιας ζώνης
Ολοκληρωμένος σχεδιασμός
Περιφέρεια
Περιφερειακή ανάπτυξη / περιφερειακός σχεδιασμός
Περιοριστικές ζώνες
Περιβαλλοντικός σχεδιασμός

Πολεοδομικός σχεδιασμός
Πόλεις-πύλες
Πολιτικές τοπίου
Πολιτιστικές διαδρομές
Πολυκεντρική χωρική δομή / Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη
Πόλος αγροτικής ανάπτυξης
Προαστιοποίηση
Προσβασιμότητα
Στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων
Συμμετοχικός σχεδιασμός
Σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα
Σύμπραξη / Συνεργασία
Συναστισμός
Συνδεσιμότητα
Σφαιρική προσέγγιση χωρικής ανάπτυξης
Σχέδια χωρικής ανάπτυξης
Σχεδιασμός τοπίου
Σχεδιασμός χρήσεων γης, ζωνοποίηση
Σχεδιασμός πόλεων και υπαίθρου
Τεχνολογική διακινδύνευση
Τεχνόπολη / Τεχνολογικό κέντρο / Τεχνολογικό πάρκο / Επιστημονικό πάρκο
Τοπίο
Φυσικός σχεδιασμός
Φυσική διακινδύνευση / Φυσική καταστροφή
Χωρικός σχεδιασμός
Χωρική συνοχή
Χωρική ανάπτυξη
Χωρική διακυβέρνηση
Χωρική συνοχή
Χωρική ανάπτυξη, Πολιτική χωρικής ανάπτυξης

Γλωσσάριο

Προσβασιμότητα

Προσβασιμότητα σημαίνει ευκολία πρόσβασης σε κάποιον προορισμό³. Εκτός από τη φυσική πρόσβαση με τις υποδομές μεταφορών, η σύνδεση μέσω προηγμένων τηλεπικοινωνιακών συστημάτων συμβάλλει στη βελτίωση της εικονικής πρόσβασης στην περιοχή.

Η προσβασιμότητα εξαρτάται από το εύρος και την ποιότητα των υποδομών και των υπηρεσιών μεταφοράς. Όσοι ζουν σε μέρη με εύκολη πρόσβαση μπορούν να φθάσουν γρήγορα σε πολλούς περιορισμούς, ενώ όσοι ζουν σε μέρη με δύσκολη πρόσβαση μπορούν να φθάσουν σε λιγότερους προορισμούς στον ίδιο χρόνο. Η εξέλιξη των τηλεπικοινωνιακών συστημάτων οδήγησε σε μια νέα μορφή εικονικής προσβασιμότητας που παίζει σημαντικό ρόλο στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων της χωρικής ανάπτυξης. Ο βαθμός προσβασιμότητας αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα της χωρικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

Βλ. επίσης «Συνδεσιμότητα».

Διοικητικό επίπεδο

Τα διοικητικά επίπεδα αντιστοιχούν σε διοικητικές/χωρικές ενότητες όπου είναι εγκατεστημένες δημόσιες διοικήσεις, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή όχι εκλεγμένων οργάνων στα αντίστοιχα επίπεδα.

Στα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη, συναντούμε συνήθως τρία ή τέσσερα διοικητικά επίπεδα. Αρκετά συχνά, συνυπάρχουν σε ορισμένα επίπεδα τόσο κεντρικές όσο και αποκεντρωμένες (περιφερειακές, δημοτικές) διοικήσεις. Όταν τα διαφορετικά διοικητικά επίπεδα αναφέρονται στο ίδιο επίπεδο διακυβέρνησης (εκλεγμένο όργανο), η οργάνωσή τους είναι συνήθως ιεραρχική.

Βλ. επίσης «Κυβερνητικό / Πολιτικό επίπεδο».

Εγκαταλελειμμένη βιομηχανική έκταση

Εγκαταλελειμμένη βιομηχανική έκταση είναι μια έκταση με πρότερη βιομηχανική ή συγκεκριμένη εμπορική χρήση, η οποία ενδεχομένως έχει ρυπανθεί από χαμηλές συγκεντρώσεις επικίνδυνων αποβλήτων ή άλλη πηγή ρύπανσης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ξανά αφού απορρυπανθεί. Μερικές φορές, η έννοια της εγκαταλελειμμένης βιομηχανικής έκτασης χρησιμοποιείται επίσης και για τον προσδιορισμό εκτάσεων που έχουν εγκαταλειφθεί γιατί απαξιώθηκαν με τον καιρό χωρίς απαραίτητα να έχουν ρυπανθεί.

³
⁴ Πρβλ. δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (για τον όρο στα αγγλικά).
ό.π.

Σε γενικές γραμμές, οι εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εκτάσεις βρίσκονται στις βιομηχανικές ζώνες των πόλεων, σε εκτάσεις με εργοστάσια ή εμπορικά κτήρια που έχουν εγκαταλειφθεί ή σε εκτάσεις με προηγούμενες ρυπογόνες δραστηριότητες. Μικρές εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εκτάσεις βρίσκονται επίσης σε παλαιότερες περιοχές κατοικίας με εγκαταστάσεις καθαριστηρίων, σταθμών καυσίμων κλπ. Παρόλο που πολλές εγκαταλελειμμένες και που έχουν υποστεί ρύπανση βιομηχανικές εκτάσεις παραμένουν αχρησιμοποίητες για δεκαετίες, τελευταία γίνεται προσπάθεια να απορρυπανθούν και να αξιοποιηθούν για άλλες χρήσεις καθώς η ζήτηση για αξιοποιήσιμη γη αυξάνει σταθερά.

Βλ. επίσης «Εγκαταλελειμμένη περιοχή».

Επιχειρηματικό πάρκο

Επιχειρηματικό πάρκο ή επιχειρηματική ζώνη είναι μια περιοχή στην οποία βρίσκονται συγκεντρωμένα πολλά κτήρια γραφείων και εμπορικά κτήρια. Τα επιχειρηματικά πάρκα είναι ομαδοποιήσεις δραστηριοτήτων του τριτογενούς τομέα και διαφέρουν από τα βιομηχανικά πάρκα (παραγωγικές δραστηριότητες) ή τα τεχνολογικά πάρκα (δραστηριότητες έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης).

Τα επιχειρηματικά πάρκα βρίσκονται συνήθως σε προαστιακές περιοχές με την ευκολότερη πρόσβαση από το μητροπολιτικό οδικό δίκτυο.

Σφαιρική προσέγγιση χωρικής ανάπτυξης

Η σφαιρική προσέγγιση χωρικής ανάπτυξης είναι μια προσέγγιση η οποία λαμβάνει υπόψη όλους τους παράγοντες που ενδέχεται να επηρεάσουν τη χωρική ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης περιοχής ανεξάρτητα από τη φύση τους (φυσικοί παράγοντες όπως κλιματικές αλλαγές ή κίνδυνοι φυσικών καταστροφών, ανθρωπίνες δραστηριότητες όπως αυτές που συνδέονται με ιδιωτικές επενδύσεις ή κοινωνικές/πολιτισμικές συμπεριφορές, πολιτικές δημόσιων φορέων σε διάφορους τομείς κ.ά.). Δίνει ιδιαίτερη σημασία στη συνοχή των δημόσιων (τομεακών) πολιτικών που έχουν σαφή αντίκτυπο στην περιοχή με στόχο να επιτευχθεί η χωρική συνοχή στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό και να αποφευχθούν αδυναμίες όπως ανεπαρκείς συνέργειες, συνέπειες από τη μη βέλτιστη κατανομή των πόρων και χωρικές επιπτώσεις που αντίκεινται στην επιθυμητή χωρική εξέλιξη.

Βλ. επίσης «Χωρική ανάπτυξη», «Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη».

Συνδεσιμότητα

Η συνδεσιμότητα ενός συγκεκριμένου αστικού οικισμού ή θέσης σχετίζεται με το πλήθος, τη φύση και τη δυνατότητα των μεταφορικών και επικοινωνιακών / τηλεπικοινωνιακών συνδέσεων με άλλους αστικούς οικισμούς και με τα κύρια δίκτυα.

Ο βαθμός συνδεσιμότητας δεν εξαρτάται μόνο από την εγγύτητα στα μεγάλα δίκτυα μεταφοράς και επικοινωνιών αλλά επιπροσθέτως και πρωτίστως από την εγγύτητα στα σημεία πρόσβασης αυτών των δικτύων (σιδηροδρομικοί σταθμοί,

⁵ ό.π. κόμβοι αυτοκινητοδρόμων). Η έννοια της συνδεσιμότητας αφορά τόσο τα δίκτυα μεταφορών όσο και τα δίκτυα τηλεπικοινωνιών.

Βλ. επίσης «Ευρωδιάδρομος», «Προσβασιμότητα».

Αστικοποιημένες ζώνες

Είναι ένας συναστισμός, ή ένας συνεχής ιστός αστικών ενοτήτων οι οποίες ενοποιήθηκαν χωρίς εξωτερική παρέμβαση λόγω της αύξησης του πληθυσμού και της εξάπλωσης τους. Αποτελεί μια πολυκεντρική αστική δομή.

Η γεωγραφική εγγύτητα και η συνέχεια των δομημένων περιοχών αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τον ορισμό μιας αστικοποιημένης ζώνης, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται η ύπαρξη ενδιάμεσων χώρων πρασίνου. Οι συναστισμοί αναπτύχθηκαν κυρίως στη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης όταν δομήθηκαν περιοχές με πλούσιες σε πρώτες ύλες (κυρίως μεταλλεύματα) ή κατά μήκος παράκτιων ζωνών (μεταξύ της ακτογραμμής και των οροσειρών της ενδοχώρας).

Διασυνοριακή, διεθνική, διαπεριφερειακή συνεργασία

Η εδαφική συνεργασία μεταξύ των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Στοχεύει στην εξάλειψη του αρνητικού αντίκτυπου των εθνικών συνόρων σε θέματα που αφορούν το χωρικό σχεδιασμό. Ανάλογα με την χωρική κλίμακα, γίνεται διάκριση ανάμεσα στην:

– **Διασυνοριακή συνεργασία** η οποία υλοποιείται σε σχετικά μικρές αποστάσεις μεταξύ περιοχών εκατέρωθεν των εθνικών συνόρων. Η διασυνοριακή συνεργασία περιλαμβάνει όλα τα είδη δραστηριοτήτων που αφορούν τις συνήθεις δραστηριότητες των τοπικών και περιφερειακών κοινοτήτων, όπως η οικονομική ανάπτυξη, ο χωρικός σχεδιασμός, ο τουρισμός και η αναψυχή, η εκπαίδευση, οι μεταφορές, η περιβαλλοντική προστασία κτλ. Η διασυνοριακή συνεργασία αφορά επίσης περιοχές όπως οι Ευρωπαϊκές περιφέρειες και, σε αρκετές περιπτώσεις, περιοχές όπου συγκλίνουν περισσότερα από δύο κράτη (για παράδειγμα η περιφέρεια Σάαρλαντ-Λορραίνη-Λουξεμβούργο, το Τρίγωνο Άνω Ρήνου).

– **Διεθνική συνεργασία** η οποία είναι μια πιο πρόσφατη μορφή χωρικής συνεργασίας που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και εκτείνεται σε μεγαλύτερες περιοχές (Τόξο Ατλαντικού, Περιφέρεια Βαλτικής, Περιφέρειες Δυτικής Μεσογείου κτλ.). Η συνεργασία αυτή εστιάζει περισσότερο σε συγκεκριμένα στρατηγικά ζητήματα, όπως τα δίκτυα των μητροπολιτικών περιοχών, η ανάπτυξη της θαλάσσιας οικονομίας των παράκτιων περιοχών, η γενική βελτίωση της προσβασιμότητας, τα ευρείας κλίμακας μέτρα για την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς κτλ.

– **Διαπεριφερειακή συνεργασία** η οποία έχει θεματικό χαρακτήρα και υλοποιείται μεταξύ περιφερειών διαφορετικών κρατών οι οποίες μερικές φορές μπορεί να βρίσκονται μακριά η μία από την άλλη, συνήθως χωρίς χωρική επαφή.

⁶ Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (για τον όρο στα αγγλικά).

Η διαπεριφερειακή συνεργασία περιλαμβάνει τη μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειρίας, την από κοινού βελτίωση τεχνικών και μεθοδολογιών που συμβάλλουν στην ανάπτυξη περιφερειών ή επιχειρήσεων, την προώθηση του τουρισμού σε μακρινούς προορισμούς (μεγάλου βεληνεκούς ακτίνας) κτλ. Η διαπεριφερειακή συνεργασία μπορεί επίσης να υλοποιείται μεταξύ περιφερειών του ίδιου κράτους, με ή χωρίς χωρική επαφή.

Πολιτιστικές διαδρομές

Οι πολιτιστικές διαδρομές συνδέουν σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης που αντανακλούν συγκεκριμένες περιόδους και μαρτυρούν σπουδαία γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας. Κρύβουν επίσης μια άυλη χωρική δυναμική που δεν ανήκει στο πολιτιστικό τοπίο το οποίο είναι από τη φύση του στατικό και περιορισμένο.

Το πρόγραμμα Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι ένα μέσο για την ερμηνεία των ευρωπαϊκών αξιών που αναδύονται από την πολυπλοκότητα των πολιτισμών και των κοινωνιών που απαρτίζουν την Ευρώπη. Βασίζεται σε θέματα αντιπροσωπευτικά των ευρωπαϊκών αξιών τα οποία, επιπλέον, είναι κοινά σε αρκετές χώρες της Ευρώπης. Ο χειρισμός των θεμάτων αυτών γίνεται από πολυτομεακά δίκτυα εγκατεστημένα σε διάφορα κράτη μέλη. Τα ίδια θέματα εμφανίζονται σε μια ολόκληρη σειρά δράσεων πολυμερούς συνεργασίας. Παραδείγματα πολιτιστικών διαδρομών είναι: οι προσκυνηματικές διαδρομές, οι μοναστηριακές διαδρομές, οι διαδρομές των Κελτών, οι τόποι, οι διαδρομές και τα μνημεία της Χάνσα, η αρχιτεκτονική στρατιωτικής οχύρωσης στην Ευρώπη κτλ. Οι πολιτιστικές διαδρομές είναι σημαντικές για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού .

Εγκαταλελειμμένη περιοχή

Εγκαταλελειμμένες περιοχές είναι (συνήθως αστικές) περιοχές οι οποίες υπέστησαν σημαντική οικονομική υποβάθμιση με παρακαμάζουσες ή εγκαταλελειμμένες βιομηχανίες, κλειστές επιχειρήσεις και ερειπωμένα σπίτια, άδεια καταστήματα, υποβαθμισμένο περιβάλλον και σχεδόν άδειους δρόμους τη νύχτα. Μερικές εγκαταλελειμμένες περιοχές μπορεί επίσης να έχουν ρυπανθεί και στην περίπτωση αυτή συγκαταλέγονται στις εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εκτάσεις. Οι εγκαταλελειμμένες περιοχές είναι μία από τις κυριότερες αιτίες περιβαλλοντικής υποβάθμισης στις αστικές περιοχές.

Βλ. επίσης «Εγκαταλελειμμένη βιομηχανική έκταση».

Μειονεκτικές περιφέρειες

Μειονεκτικές (ή μη ευνοημένες) περιφέρειες είναι περιφέρειες με σχετικά χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης που μπορεί να οφείλεται στη γεωγραφική θέση τους, ειδικά σε απόκεντρες και ακριτικές περιπτώσεις, στις φυσικές ή κλιματικές συνθήκες (πολικές περιοχές ή περιοχές με συνθήκες ξηρασίας, ορεινές περιοχές), στα χαρακτηριστικά του πληθυσμού (αραιοκατοικημένες περιοχές με εξαιρετικά χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, περιοχές με υψηλή μετανάστευση), στην περιορισμένη προσβασιμότητα (νησιωτικές περιοχές, περιοχές με κακή σύνδεση με τα αστικά κέντρα μέσω αναποτελεσματικών υποδομών μεταφορών).

⁷ Πρβλ. Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές Διαδρομές» του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από απαρχαιωμένες οικονομικές δομές (παλαιές βιομηχανικές περιοχές σε διαδικασία οικονομικής αναδιάρθρωσης) θεωρούνται συχνά ως μειονεκτικές περιφέρειες.

Οι πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης είναι προσανατολισμένες κατά προτεραιότητα στις μειονεκτικές περιφέρειες και τις υποστηρίζουν με μέτρα για την ανάπτυξη των υποδομών, την τεχνολογική ανάπτυξη, την προώθηση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης και την ενθάρρυνση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Ενδογενής ανάπτυξη

Ενδογενής ανάπτυξη είναι μια συγκεκριμένη μορφή οικονομικής ανάπτυξης η οποία στηρίζεται κυρίως στους εσωτερικούς πόρους μιας συγκεκριμένης περιοχής. Οι πόροι αυτοί περιλαμβάνουν φυσικούς πόρους και πρώτες ύλες, τεχνογνωσία και δυναμικό καινοτομίας, συγκεκριμένες τοπικές παραγωγές (γεωργία, δασοκομία, βιοτεχνία, τοπική μεταποιητική βιομηχανία), παράγοντες ελκυστικότητας για την κατοικία και την τουριστική οικονομία (κλιματικές συνθήκες, φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, ελκυστικά τοπία και άλλες παροχές).

Η ενδογενής ανάπτυξη βρίσκεται στον αντίποδα (ή είναι συμπληρωματική) της εξωγενούς ανάπτυξης η οποία στηρίζεται σε επενδύσεις ξένων επιχειρήσεων (από άλλο κράτος ή άλλη περιφέρεια).

Περιβαλλοντικός σχεδιασμός

Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός είναι ένας σχετικά νέος κλάδος που αποσκοπεί στο συγκερασμό της πρακτικής του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού με τους περιβαλλοντικούς προβληματισμούς. Αφορά τόσο αστικές/μητροπολιτικές όσο και αγροτικές/φυσικές περιοχές. Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός λαμβάνει υπόψη το σύνολο των περιβαλλοντικών κανονισμών από το ευρωπαϊκό έως και το τοπικό επίπεδο.

Η πιο συνηθισμένη έκφραση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού είναι η εκπόνηση μελετών –με βάση αυστηρές προδιαγραφές– για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις έργων και προγραμμάτων που αφορούν τις χρήσεις γης, την οικονομική ανάπτυξη, τις μεταφορές, την προσφορά κατοικίας, τον αέρα, το θόρυβο, το νερό, τους υγροτόπους, τα απειλούμενα είδη και ενδιαιτήματα, τα οικοσυστήματα, τις αντιπλημμυρικές ζώνες, τις παράκτιες περιοχές, την οπτική όχληση, κτλ.

Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι η ανάλυση των ενδεχόμενων επιπτώσεων που μπορεί να έχει ένα έργο στα οικοσυστήματα, την ανθρώπινη υγεία και την εξέλιξη των διεργασιών της φύσης. Οι κύριες επιπτώσεις που αξιολογούνται είναι: επιπτώσεις στη ρύπανση του εδάφους, επιπτώσεις στην αέρια ρύπανση, επιπτώσεις του θορύβου στη δημόσια υγεία και οικολογικές επιπτώσεις, που περιλαμβάνουν μελέτες για τα απειλούμενα είδη, τους γεωλογικούς κινδύνους και τη ρύπανση των υδάτων.

⁸ Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (για τον όρο στα αγγλικά).

Η Οδηγία της ΕΕ για την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) εκδόθηκε το 1985 και τροποποιήθηκε το 1997 και το 2003. Η διαδικασία ΜΠΕ διασφαλίζει ότι οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των έργων αναγνωρίζονται και αξιολογούνται προτού εγκριθούν. Οι πολίτες μπορεί να εκφράσουν τη γνώμη τους και όλα τα αποτελέσματα λαμβάνονται υπόψη στη διαδικασία έγκρισης του έργου. Το κοινό ενημερώνεται για την απόφαση στη συνέχεια.

Βλ. επίσης «Στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων».

Ευρωδιάδρομος (ή Πανευρωπαϊκός διάδρομος)

Ευρωδιάδρομος είναι μια κατηγορία χώρου γραμμικής μορφής που συνδέει μεγάλες αστικές περιοχές διαμέσου των εθνικών συνόρων. Αποτελούν περιοχές με ισχυρό και μεγάλης κλίμακας εδαφικό κεφάλαιο σε μια Ευρώπη όπου τα εθνικά σύνορα τείνουν να καταργηθούν. Τέσσερις αλληλεξαρτώμενες διαστάσεις διακρίνονται στους Ευρωδιαδρόμους: υποδομές και μεταφορές (κυρίως μέσω των Διευρωπαϊκών δικτύων), αστικοποίηση, οικονομική ανάπτυξη και περιβαλλοντική αειφορία.

Ο ισχυρός δυναμισμός των Ευρωδιαδρόμων γίνεται ολοένα και πιο σύνθετος τόσο από χωρική όσο και από πολιτική σκοπιά. Για παράδειγμα, πολιτικές συγκρούσεις μπορεί να ανακύψουν ως αποτέλεσμα των εντάσεων ανάμεσα στην ταχεία κατασκευή υποδομών και εγκαταστάσεων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από τη μία και στο προϋπάρχον περιβάλλον, το τοπίο και την ύπαιθρο από την άλλη. Αυτό αποδεικνύει την αναγκαιότητα ισχυρού χωρικού σχεδιασμού και χάραξη πολιτικών σχετικά με την ανάπτυξη των Ευρωδιαδρόμων.

Λειτουργική αστική περιοχή

Η λειτουργική αστική περιοχή είναι η ζώνη επιρροής μιας πόλης. Συνήθως οριοθετείται με βάση στατιστικά στοιχεία (για παράδειγμα τις ροές μετακινήσεων για εργασία).

Τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη έχουν ορισμούς για τη λειτουργική αστική περιοχή ή παρόμοιες έννοιες, όπως περιοχές μετάβασης στο χώρο εργασίας, περιοχές εξυπηρέτησης μετακινούμενων εργαζομένων, ζώνες μετακίνησης εργαζομένων ή λειτουργικές αστικές περιφέρειες. Στο πλαίσιο του Προγράμματος "Ευρωπαϊκό Δίκτυο Παρακολούθησης για την Χωρική Ανάπτυξη και Συνοχή" (ESPON), έγινε προσπάθεια να προσδιοριστούν και να οριοθετηθούν οι λειτουργικές αστικές περιοχές σε ευρωπαϊκό επίπεδο, χρησιμοποιώντας έναν εναρμονισμένο στατιστικό ορισμό⁹.

Πόλεις-πύλες

Οι πόλεις-πύλες είναι βασικά σημεία εισόδου στην Ευρώπη, τα οποία συνήθως βρίσκονται σε μεγάλα λιμάνια και/ή αεροδρόμια, αλλά και πόλεις όπου λαμβάνουν χώρα εμπορικές εκθέσεις ή είναι πολιτιστικά κέντρα που ενδεχομένως αποτελούν τον πρώτο σταθμό για τους διεθνείς τουρίστες.

⁹ Πρβλ. Μελέτη ESPON 1.1.1. "The role, specific situation and potentials of urban areas as nodes in a polycentric development" (Ο ρόλος, η ιδιαίτερη κατάσταση και η προοπτική αστικών περιοχών ως κόμβων μιας πολυκεντρικής ανάπτυξης) με υπεύθυνη συντονισμού την Nordregio. Τελική έκθεση. 2004.

Η κατάργηση των εθνικών συνόρων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η διεύρυνση της ΕΕ έχουν δημιουργήσει νέες δυνατότητες. Οι πόλεις και οι μητροπολιτικές περιοχές που κάποτε βρίσκονταν σε εθνικές περιφέρειες ή ανήκαν κυρίως σε χώρες εκτός ΕΕ, μπορούν να διαδραματίσουν ένα νέο ρόλο ως πόλεις-πύλες πολυκεντρικών δικτύων. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να συνδεθούν στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα. Οι παγκόσμιες πόλεις-πύλες είναι μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις οι οποίοι αρκετά συχνά εκτείνονται σε περισσότερες από μία πόλεις και έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες σε διεθνή κλίμακα. Προϋποθέτουν συγκεκριμένο μέγεθος, άριστη επικοινωνία (με διεθνείς αεροπορικές και σιδηροδρομικές συνδέσεις), υψηλής ποιότητας δίκτυα ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών) που παρέχουν το υπόβαθρο για ένα περιβάλλον με υψηλή συγκέντρωση γνώσης, καθώς και υψηλής ποιότητας εγκαταστάσεις Ε&Α (συνήθως με τη μορφή πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων) οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία προοπτικών για έρευνα αιχμής και για εργατικό δυναμικό υψηλής εξειδίκευσης. Με αυτά τα χαρακτηριστικά, οι παγκόσμιες πύλες παρέχουν τα μέσα για την προσέλκυση διεθνών επενδύσεων και την εξαγωγή αγαθών και υπηρεσιών σε όλο τον κόσμο.

Επίπεδο διακυβέρνησης

Το επίπεδο διακυβέρνησης αντιστοιχεί σε χωρικές/διοικητικές ενότητες όπου είναι εγκατεστημένο ένα εκλεγμένο όργανο με τη δική της διοίκηση.

Στις αποκεντρωμένες χώρες, υπάρχουν συνήθως τρία ή τέσσερα επίπεδα διακυβέρνησης ενώ στις λιγότερο αποκεντρωμένες χώρες, συναντούμε μέχρι δύο επίπεδα (εθνικό και τοπικό).

Βλ. επίσης «Διοικητικό επίπεδο», «Χωρική διακυβέρνηση».

Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιου χώρου

Η ολοκληρωμένη, συμμετοχική χωρική προσέγγιση είναι απαραίτητη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η διαχείριση της παράκτιας ζώνης της Ευρώπης είναι περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά ίση χωρίς αποκλεισμούς. Αποσκοπεί στην επίλυση των αντικρουόμενων απαιτήσεων της κοινωνίας για προϊόντα και υπηρεσίες, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα σημερινά όσο και τα μελλοντικά συμφέροντα. Οι κυριότεροι στόχοι είναι:

- να ενισχυθεί η τομεακή διαχείριση με τη βελτίωση της εκπαίδευσης, της νομοθεσίας και της στελέχωσης,
- να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα των παράκτιων οικοσυστημάτων, αποτρέποντας την καταστροφή των ενδιαιτημάτων, τη ρύπανση και την υπερεκμετάλλευση,
- να προαχθεί η ορθολογική ανάπτυξη και η βιώσιμη χρήση των παράκτιων πόρων.

Οι παράκτιες ζώνες έχουν στρατηγική σημασία. Σε αυτές κατοικεί ένα μεγάλο ποσοστό των Ευρωπαίων πολιτών, αποτελούν βασική πηγή τροφής και πρώτων υλών, είναι ζωτικός σύνδεσμος για τις μεταφορές και το εμπόριο ενώ φιλοξενούν μερικά από τα πολυτιμότερα ενδιαιτήματα και είναι προτιμώμενος προορισμός για αναψυχή. Ωστόσο, οι παράκτιες ζώνες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα: καταστροφή των ενδιαιτημάτων, ρύπανση των υδάτων, διάβρωση των ακτών και εξάντληση των πόρων. Η εξάντληση των περιορισμένων πόρων στις παράκτιες ζώνες (σε συνδυασμό με τον περιορισμένο φυσικό χώρο τους) έχει ως αποτέλεσμα συχνότερες συγκρούσεις χρήσεων γης, για παράδειγμα ανάμεσα στην υδατοκαλλιέργεια και τον

τουρισμό. Οι παράκτιες ζώνες πλήττονται επίσης από κοινωνικοοικονομικά και πολιτιστικά προβλήματα, όπως η αποδυνάμωση του κοινωνικού ιστού, η περιθωριοποίηση, η ανεργία και η καταστροφή των περιουσιών λόγω της διάβρωσης. Σε επίπεδο ΕΕ, υλοποιείται ένα πρόγραμμα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης (ΟΔΠΖ).

Βλ. επίσης «Ολοκληρωμένος σχεδιασμός».

Ολοκληρωμένος σχεδιασμός

Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός (σε αντίθεση με τον τομεακό σχεδιασμό) είναι μια διαδικασία σύνθεσης τομεακού σχεδιασμού με προσπάθειες σχεδιασμού ανά διοικητικό επίπεδο, επιτρέποντας τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων και παρέχοντας συνοπτική εικόνα για τους πόρους και τη δέσμευσή τους. Χρησιμεύει ως σημείο αναφοράς για θεσμικές πρωτοβουλίες και για την κατανομή των πόρων. Στο πλαίσιο του ολοκληρωμένου (ή καθολικού) σχεδιασμού, συνυπολογίζονται και συνδυάζονται οικονομικοί, κοινωνικοί, οικολογικοί και πολιτιστικοί παράγοντες ώστε να αποτελέσουν οδηγό για τις αποφάσεις σχετικά με τη χρήση της γης και την αξιοποίηση των διαθέσιμων διευκολύνσεων στην κατεύθυνση της βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης.

Διαχείριση γης

Η διαχείριση της γης μπορεί να οριστεί ως η διαδικασία διαχείρισης της χρήσης και της ανάπτυξης των χωρικών πόρων με βιώσιμο τρόπο .

Επειδή οι χωρικοί πόροι χρησιμοποιούνται για ποικίλους σκοπούς, οι οποίοι αλληλεπιδρούν και ενδεχομένως ανταγωνίζονται μεταξύ τους, ο σχεδιασμός και η διαχείριση όλων των χρήσεων γης πρέπει να γίνονται με ολοκληρωμένο τρόπο. Η διαχείριση γης έχει άμεση σχέση με το φυσικό σχεδιασμό και το σχεδιασμό της χρήσης γης. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει και τη δραστηριότητα συγκέντρωσης αποθεμάτων γης (αγορά γης από δημόσιους φορείς ώστε να διασφαλιστεί η μελλοντική χρήση της, για παράδειγμα η προστασία φυσικών περιοχών ή αξιοποίηση της γης για συγκεκριμένους σκοπούς, όπως κατασκευή κατοικιών ή υποδομών).

Τοπίο

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, “το τοπίο είναι μια χωρική έκταση, όπως την αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι, της οποίας ο χαρακτήρας έχει διαμορφωθεί, ως αποτέλεσμα της δράσης και της αλληλεπίδρασης φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων” .

¹⁰

Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (για τον όρο στα αγγλικά).

¹¹ Πρβλ. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο τέθηκε σε ισχύ το 2004. Συμβούλιο της Ευρώπης.

Στις Κατευθυντήριες αρχές¹² αναφέρεται ότι “η Ευρώπη αποτελείται από πλήθος τοπίων. Αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ευρωπαϊκής κληρονομιάς και μαρτυρούν τη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού ή δομημένου περιβάλλοντός του τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν. Οι εξελίξεις στις τεχνικές παραγωγής στη γεωργία, τη δασοκομία και τη βιομηχανία και οι αλλαγές στην πολεοδομία, τις μεταφορές και άλλες υποδομές, τον τουρισμό και τις πρακτικές αναψυχής επιταχύνουν το μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών τοπίων, με ενδεχομένως αρνητικό αντίκτυπο στην ποιότητά τους. Αυτό δεν αφορά μόνο τα τοπία μεγάλης φυσικής αξίας αλλά γενικά όλες τις κατηγορίες πολιτιστικών τοπίων, ιδιαίτερα τα τοπία που συνιστούν σημαντικό συστατικό του αστικού περιβάλλοντος.”

Σχεδιασμός τοπίου

Ο σχεδιασμός τοπίου είναι μια δραστηριότητα στην οποία συμμετέχουν επαγγελματίες τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα και η οποία αποσκοπεί στη δημιουργία, τη διατήρηση, τη βελτίωση και την αποκατάσταση τοπίων σε διάφορες κλίμακες, από πράσινες διαδρομές και δημόσια πάρκα έως περιοχές μεγάλης έκτασης, όπως δάση, μεγάλες ζώνες άγριας φύσης και υποβαθμισμένα τοπία, όπως ορυχεία ή χωματερές προς αναμόρφωση.

Για το σχεδιασμό τοπίου απαιτούνται διάφορες δεξιότητες και γνώσεις σχετικές με την αρχιτεκτονική τοπίου, τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, τη προστασία της φύσης, τη χλωρίδα, τα οικοσυστήματα, την εδαφολογία, την υδρολογία, τα πολιτιστικά τοπία κτλ. Οι διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές για το περιεχόμενο και τις διαδικασίες του σχεδιασμού τοπίου.

Βλ. επίσης «Τοπίο», «Πολιτική τοπίου».

Πολιτική τοπίου

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, “πολιτική τοπίου σημαίνει τη διαμόρφωση από τους αρμόδιους δημόσιους φορείς των γενικών αρχών, στρατηγικών και κατευθυντήριων αρχών που επιτρέπουν στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του τοπίου”.

Κάτω από αυτό το γενικό ορισμό, μπορούν να διακριθούν διάφορα είδη πολιτικών τοπίου:

– η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο αναφέρει ότι:

- «η προστασία τοπίου σημαίνει μέτρα που στοχεύουν στη διατήρηση και τη συντήρηση των σημαντικών ή χαρακτηριστικών ιδιοτήτων του τοπίου και υπαγορεύονται από την πολιτιστική του αξία η οποία πηγάζει από τη φυσική του διαμόρφωση και/ή την ανθρώπινη δραστηριότητα,

¹² Κατευθυντήριες Αρχές για τη Βιώσιμη Χωρική Ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. CEMAT. 2000.

- η διαχείριση τοπίου σημαίνει μέτρα από τη σκοπιά της βιώσιμης ανάπτυξης τα οποία στοχεύουν στη διατήρηση του τοπίου ώστε να καθοδηγηθούν και να εναρμονιστούν οι επερχόμενες αλλαγές λόγω κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών διεργασιών,
 - ο σχεδιασμός τοπίου σημαίνει δράση με έμφαση στις μελλοντικές συνθήκες, που στοχεύουν στη βελτίωση, την αποκατάσταση ή τη δημιουργία τοπίων».
- Στις Κατευθυντήριες αρχές τονίζεται ότι «η πολιτική χωρικής ανάπτυξης μπορεί να συμβάλει στην προστασία, τη διαχείριση και τη βελτίωση των τοπίων με τη λήψη ενδεδειγμένων μέτρων και, πιο συγκεκριμένα, με τον καλύτερο συντονισμό της αλληλεπίδρασης μεταξύ διαφορετικών τομεακών πολιτικών αναφορικά με τις χωρικές τους επιπτώσεις». Τα μέτρα που μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη αυτού του σκοπού είναι μεταξύ άλλων: η ενσωμάτωση της ανάπτυξης τοπίου στη χωροταξία αλλά και σε άλλες τομεακές πολιτικές, η μελέτη και γενική αξιολόγηση των τοπίων, η υλοποίηση ολοκληρωμένων πολιτικών, η συμπερίληψη των αρχών της ανάπτυξης και της προστασίας του τοπίου σε διεθνή προγράμματα, σε διασυνοριακή και η διεθνική συνεργασία, η μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των πολιτών, οργανισμών του ιδιωτικού τομέα και αρμόδιων φορέων για την αξία των τοπίων, καθώς και η ισχυρότερη ενσωμάτωση της ανάπτυξης τοπίου στα προγράμματα κατάρτισης.

Σχεδιασμός χρήσεων γης, ζωνοποίηση

Ο σχεδιασμός χρήσεων γης είναι ένας κλάδος δημόσιας πολιτικής που περιλαμβάνει πολλές επιστημονικές ειδικότητες και αποσκοπεί στην οργάνωση και τη ρύθμιση με αποτελεσματικό τρόπο της χρήσης της γης . Σημαίνει την επιστημονική, την αισθητική και την ορθολογική διάθεση της γης, των πόρων, των εγκαταστάσεων και των υπηρεσιών προκειμένου να διασφαλιστούν η βέλτιστη φυσική, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική αποδοτικότητα, η δημόσια υγεία και η ευημερία των αγροτικών και αστικών κοινοτήτων.

Η ζωνοποίηση είναι σημαντικό στοιχείο του σχεδιασμού της χρήσης γης. Συνήθως περιλαμβάνει τις διαφορετικές κατηγορίες δραστηριοτήτων που είναι αποδεκτές για συγκεκριμένα γήπεδα (όπως αδόμητους χώρους, κατοικία, αγροτικές, εμπορικές ή βιομηχανικές ζώνες), την πυκνότητα με την οποία μπορούν να υλοποιηθούν οι δραστηριότητες αυτές, το ποσοστό κάλυψης του εδάφους, κ.λπ.

Μητροπολιτική περιφέρεια / Μητροπολιτική περιοχή

Μητροπολιτική περιοχή είναι ένα σύστημα οικισμών σύστημα το οποίο απαρτίζουν μια μεγάλη πόλη (μαζί με τα προάστια της) και οι παρακείμενες σε αυτή ζώνες επιρροής της, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν περισσότερα αστικά κέντρα διαφορετικών μεγεθών . Αυτές οι παρακείμενες ζώνες είναι συνήθως η ονομαζόμενη ζώνη ημερήσιας μετακίνησης για εργασία. Οι ενδιάμεσοι αδόμητοι χώροι αποτελούν επίσης τμήμα της μητροπολιτικής ζώνης.

¹³ ό.π.

¹⁴ ό.π.

Η μητροπολιτική περιφέρεια έχει την έννοια της περιφέρειας (με την διοικητική ή γεωγραφική έννοια) στην οποία δεσπόζει μια σημαντική μητροπολιτική περιοχή. Με όρους χωροταξίας, η έκτασή της είναι επομένως ευρύτερη από αυτή της μητροπολιτικής περιοχής ωστόσο, σύμφωνα με ορισμένες ερμηνείες, οι δύο έννοιες της μητροπολιτικής περιφέρειας και της μητροπολιτικής ζώνης έχουν παρόμοιο περιεχόμενο.

Φυσική διακινδύνευση/ Φυσική καταστροφή

Πολλά φυσικά φαινόμενα αποτελούν κίνδυνο για τη ζωή, το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον γιατί απειλούν τη ζωή ανθρώπων και ζώων και μπορεί να προκαλέσουν σοβαρές καταστροφές σε οικισμούς. Για το λόγο αυτό, οι οικισμοί πρέπει να προστατεύονται, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, από τους φυσικούς κινδύνους με κατάλληλα μέτρα πρόληψης.

Ανάλογα με την έντασή τους, τις επιπτώσεις τους και τις ζημιές που προκαλούν, τα φυσικά φαινόμενα (ή οι κίνδυνοι) μπορεί να χαρακτηριστούν φυσικές καταστροφές. Φυσική καταστροφή είναι επομένως η συνέπεια του συνδυασμού ενός φυσικού κινδύνου και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων .

Οι κυριότεροι φυσικοί κίνδυνοι είναι: χιονοστιβάδες, ξηρασία, σεισμοί, πλημμύρες, κατολισθήσεις, εκρήξεις ηφαιστειών, τσουνάμι, ανεμοστρόβιλοι, κυκλώνες, δασικές πυρκαγιές κ.ά.

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται σημαντική αύξηση στη συχνότητα, τη σοβαρότητα και την ένταση των φυσικών καταστροφών. Υπάρχει μεγάλο περιθώριο μείωσης του κινδύνου με τη λήψη μέτρων πρόληψης και περιορισμού των καταστροφών αξιοποιώντας, για παράδειγμα, τη σύγχρονη τεχνολογία πρόγνωσης, για συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης, το βελτιωμένο σχεδιασμό των χρήσεων γης και των οικισμών.

Συμμετοχικός σχεδιασμός

Συμμετοχικός σχεδιασμός είναι μια συγκεκριμένη μορφή δραστηριοτήτων σχεδιασμού που οργανώνονται από τις δημόσιες αρχές σε τοπικό κυρίως επίπεδο η οποία καθιστά δυνατή τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία του σχεδιασμού.

Η συνηθέστερη μορφή συμμετοχικού σχεδιασμού είναι η δημόσια διαβούλευση για έργα πριν από την επίσημη έγκρισή τους. Χρησιμοποιούνται επίσης και πιο ουσιαστικές και δημιουργικές μορφές συμμετοχής του κοινού, όπως συναντήσεις εργασίας, δημόσιες συζητήσεις κ.ά. Το Διαδίκτυο διαδραματίζει ολόένα και μεγαλύτερο ρόλο στο συμμετοχικό σχεδιασμό, είτε αυτός αφορά τη διάδοση πληροφοριών σχετικά με έργα σχεδιασμού είτε τη χρήση συστημάτων διαδραστικής επικοινωνίας.

¹⁵ ό.π.

Σύμπραξη / Συνεργασία

Η διακυβέρνηση των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης έχει αλλάξει σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες προκειμένου να ανταποκριθεί καλύτερα στις νέες προκλήσεις. Ενώ στο παρελθόν η χωρική διακυβέρνηση είχε κυρίως ιεραρχικό χαρακτήρα, συχνά στο πλαίσιο σχέσεων «από την κορυφή προς τη βάση», ένας αριθμός παραγόντων οδήγησε στην υιοθέτηση πιο ευέλικτων προσεγγίσεων με τη συνεργασία και τις συμπράξεις να έχουν ουσιαστικότερο ρόλο, ειδικά στους ακόλουθους τομείς:

– κάθετες και οριζόντιες σχέσεις στις δημόσιες διοικήσεις που είναι επιφορτισμένες τόσο με τη χωροταξία όσο και με τις τομεακές πολιτικές με άμεσες επιπτώσεις στο χώρο, οι οποίες αντικατέστησαν εν μέρει τις απολυταρχικές σχέσεις και επέτρεψαν τη σταδιακά αυξανόμενη συνοχή των δημόσιων πολιτικών με στόχο την πρόσθεση αξίας τόσο την χωρική συνοχή όσο και στη βιώσιμη ανάπτυξη,

– σχέσεις μεταξύ των δημόσιων διοικήσεων και των φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών προκειμένου να ενισχυθεί η προσήλωση της κοινωνίας των πολιτών στους στόχους της χωροταξίας, να εναρμονιστούν οι δημόσιες πολιτικές με τις αποφάσεις του ιδιωτικού τομέα, ειδικά όσον αφορά τις επενδύσεις, και να εξομαλυνθούν οι ενδεχόμενες συγκρούσεις συμφερόντων,

– σχέσεις μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών με στόχο να ενισχυθεί η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσω των υπηρεσιών που παρέχουν οι αστικές οντότητες, να μετριαστεί η πίεση που ασκούν οι μητροπολιτικές περιοχές στις γύρω αγροτικές περιοχές και να δοθεί η διάσταση της βιωσιμότητας στις διάφορες λειτουργίες των σχέσεων πόλης-υπαίθρου,

– διασυνοριακές και διακρατικές σχέσεις που αποσκοπούν στην εναρμόνιση των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης χωρίς περιορισμό από τα εθνικά σύνορα.

Απόκεντρες περιφέρειες

Οι απόκεντρες περιφέρειες είναι περιοχές μακριά από τα κύρια αστικά και οικονομικά κέντρα, είτε εντός των συνόρων ενός κράτους είτε στην ευρύτερη ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι απόκεντρες περιφέρειες συνήθως χαρακτηρίζονται από χαμηλότερη οικονομική δυναμική και μικρότερο βαθμό προσβασιμότητας από τις πιο κεντρικές περιφέρειες. Οι πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις απόκεντρες περιφέρειες.

Περιαστικές ζώνες

Οι περιαστικές ζώνες είναι περιοχές που βρίσκονται σε κάποιο στάδιο μετάβασης από αμιγώς αγροτικές σε αστικές. Οι περιοχές αυτές συχνά λειτουργούν ως διασύνδεση μεταξύ πόλης και υπαίθρου και μπορεί τελικώς να εξελιχθούν σε αμιγώς αστικές περιοχές. Είναι περιοχές όπου ο άνθρωπος έχει πρωτεύοντα ρόλο: είναι κατοικημένα περιβάλλοντα.

Στην πλειονότητά τους, οι περιαστικές ζώνες βρίσκονται στις παρυφές διαμορφωμένων αστικών περιοχών αλλά μπορεί επίσης να είναι συμπλέγματα κατοικίας μέσα σε αγροτικά τοπία. Οι περιαστικές ζώνες είναι συνήθως αποτέλεσμα της διαδικασίας προαστιοποίησης ή της αστικής διάχυσης. Βλ. επίσης «Προαστιοποίηση».

Φυσικός σχεδιασμός

Ο φυσικός σχεδιασμός συνδέεται άμεσα με το σχεδιασμό χρήσεων γης, τον αστικό σχεδιασμό, το σχεδιασμό των μεταφορών, το σχεδιασμό τοπίου, τα οικοδομικά έργα κτλ. Περιλαμβάνει δραστηριότητες και έργα που επιδρούν άμεσα και προγραμματίζουν τη μορφή και το φυσικό περιβάλλον των πόλεων και των προαστίων τους (σε αντιδιαστολή με τον οικονομικό ή τον κοινωνικό σχεδιασμό).

Πολυκεντρική χωρική δομή / Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη

Η πολυκεντρική χωρική δομή αναφέρεται στη μορφή του συστήματος οικισμών. Προϋποθέτει την ύπαρξη πληθώρας αστικών συμπλεγμάτων παρόμοιου μεγέθους στα διάφορα επίπεδα οικισμών, σε αντίθεση με περιπτώσεις όπου ένα και μόνο μεγάλο αστικό κέντρο κυριαρχεί σε κάθε επίπεδο και καταργεί κάποιες φορές την παρουσία ενδιάμεσων επιπέδων. Η αρχή της πολυκεντρικής χωρικής δομής και ανάπτυξης μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορες γεωγραφικές κλίμακες, από το επίπεδο της Ευρώπης έως το επίπεδο της περιφέρειας.

Η έννοια της πολυκεντρικής χωρικής ανάπτυξης παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στον ευρωπαϊκό διάλογο για τις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.) και μεταφέρθηκε στις Κατευθυντήριες αρχές. Η πολυκεντρικότητα συστημάτων οικιστικών θεωρείται ότι ευνοεί τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη καθώς και την άρση των χωρικών ανισοροπιών.

Μια σημαντική πτυχή της πολυκεντρικότητας είναι ότι έχει εφαρμογή σε διάφορες κλίμακες:

- σε ευρωπαϊκή κλίμακα, επιτρέπει να αναδειχθούν εναλλακτικές παγκόσμιες ζώνες οικονομικής ολοκλήρωσης που πιθανόν να αντισταθμίσουν τις επιπτώσεις της πώλωσης του λεγόμενου "πενταγώνου" που σχηματίζουν οι πόλεις Λονδίνο-Παρίσι-Μιλάνο-Μόναχο-Αμβούργο,
- σε ενδιάμεση κλίμακα (για παράδειγμα σε εθνική κλίμακα ή σε διακρατικές περιοχές), η πολυκεντρικότητα πρέπει να οδηγήσει σε ένα ισορροπημένο οικιστικό δίκτυο στο οποίο η ανάπτυξη θα επωφεληί τις μητροπολιτικές ζώνες διαφορετικών μεγεθών και όχι μόνο από τις πρωτεύουσες κρατών,
- σε περιφερειακό επίπεδο, η πολυκεντρικότητα πρέπει να διασφαλίσει ότι η μεγέθυνση και η ανάπτυξη επωφεληί τόσο τις μικρές όσο και από τις μεσαίου μεγέθους πόλεις προκειμένου να διατηρηθεί και να αυξηθεί η βιωσιμότητα στις αγροτικές περιοχές της περιφέρειας.

Σύμφωνα με την Απόφαση Αρ. 1 (2006) της CEMAT με θέμα «Πολυκεντρική ανάπτυξη: προάγοντας την ανταγωνιστικότητα, βελτιώνοντας τη συνοχή», η πολυκεντρικότητα αποτελεί ένα ευρύτερο πλαίσιο που περιλαμβάνει διαφορετικές εννοιολογικές προσεγγίσεις.

Για την ενίσχυση της πολυκεντρικής ανάπτυξης, οι πολιτικές χωρικής ανάπτυξης θα πρέπει:

- να προάγουν τη λειτουργική συμπληρωματικότητα μεταξύ των επιπέδων διακυβέρνησης,
- να λαμβάνουν υπόψη την ύπαρξη επικαλυπτόμενων πολυκεντρικών δικτύων,
- να ευνοούν μια διατομεακή και πολυεπίπεδη πολιτική ολοκλήρωσης,

- να ενισχύουν την ανάπτυξη θεσμικών ικανοτήτων,
- να λαμβάνουν υπόψη την ύπαρξη ήπιων μέσων που μπορεί να συνιστούν αποδοτικότερη χρήση των ανθρώπινων πόρων, διαθέσιμων σε επίπεδο οργάνωσης και υποδομών,
- να στοχεύουν στην αναπτυξιακή δυναμική, αναγνωρίζοντας τις πόλεις ως οικονομικούς πόλους με ουσιώδη ρόλο στην ενδογενή περιφερειακή ανάπτυξη,
- να προάγουν τις προσαρμοσμένες διοικητικές και οργανωτικές δομές με αρμοδιότητα να υποστηρίζουν τη δίκαιη κατανομή και αναδιανομή ποικίλων περιφερειακών πόρων και να απορροφούν τα βάρη και τις αρνητικές επιπτώσεις των αποφάσεων χωροθέτησης που συχνά ξεπερνούν τα τοπικά διοικητικά όρια.

Σύμπραξη Δημόσιου-Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ)

Μια σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα είναι μια επίσημη συμφωνία (συνήθως με τη μορφή σύμβασης) με την οποία ένας δημόσιος φορέας (κεντρική κυβέρνηση, περιφερειακή ή τοπική αρχή) και ένας ή περισσότεροι φορείς του ιδιωτικού τομέα αποφασίζουν να συνεργαστούν για την κατασκευή παγίων ή για την παροχή υπηρεσιών.

Η επιλογή των ιδιωτικών φορέων συνήθως γίνεται κατόπιν διαγωνισμού. Ο ρόλος του δημόσιου φορέα είναι να διασφαλίσει το δημόσιο συμφέρον. Για το σκοπό αυτό, η σύμβαση διατυπώνει με ακρίβεια τις υποχρεώσεις των ιδιωτικών φορέων, ως προς τις υπηρεσίες που θα παρασχεθούν, το κεφάλαιο της επένδυσης, τους κανονισμούς ασφαλείας κτλ. Οι ιδιωτικοί φορείς συμμετέχουν επενδύοντας ίδια κεφάλαια και/ή παρέχοντας υπηρεσίες λειτουργίας. Υπάρχουν αρκετές διαφορετικές μορφές συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα (για παράδειγμα παραχωρήσεις, Κατασκευή – Λειτουργία – Μεταβίβαση [BOT – Build, Operate, Transfer] κτλ.). Στο πλαίσιο των νεοφιλελεύθερων οικονομικών συστημάτων που κυριάρχησαν τις τελευταίες δεκαετίες, συστάθηκαν πολυάριθμες συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα σε όλη την Ευρώπη.

Δημόσιες υπηρεσίες

«Δημόσιες υπηρεσίες» είναι ένας γενικός όρος που προσδιορίζει τις υπηρεσίες που παρέχονται (άμεσα ή έμμεσα) από τις δημόσιες αρχές στους πολίτες. Οι δημόσιες υπηρεσίες αφορούν διάφορους τομείς, όπως τις δημόσιες μεταφορές, τη διανομή και τη συλλογή αλληλογραφίας, τη φροντίδα υγείας, την εκπαίδευση, τις τηλεπικοινωνίες κ.ά.

Οι αρχές στις οποίες βασίζονται οι δημόσιες υπηρεσίες είναι η ισότητα (ίδια πρόσβαση για όλους) και οι λογικοί όροι πρόσβασης (οι περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες επιχορηγούνται επειδή δεν είναι επικερδείς). Στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο που έχει εγκαθιδρυθεί στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες, αρκετές δημόσιες υπηρεσίες ιδιωτικοποιήθηκαν και μετατράπηκαν συνολικά ή εν μέρει σε ιδιωτικές υπηρεσίες, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα αύξηση των τιμών και λιγότερη ισότητα όσον αφορά την πρόσβαση στο χώρο. Αυτή η εξέλιξη έχει προκαλέσει έντονες συζητήσεις. Στην ορολογία της ΕΕ, οι δημόσιες υπηρεσίες αποκαλούνται υπηρεσίες γενικού συμφέροντος.

Περιφέρεια

Η έννοια της περιφέρειας είναι πολυδιάστατη και μπορεί να σημαίνει:

- μια γεωγραφική περιοχή με ισχυρή φυσική ταυτότητα και ομοιογένεια (για παράδειγμα ορεινή ή παράκτια περιοχή),
- μια περιοχή με σημαντική οικονομική ταυτότητα ή ομοιογένεια (για παράδειγμα, ο χώρος γύρω από μια μητροπολιτική περιοχή, μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπως η μεταποιητική βιομηχανία),
- μια πολιτική-διοικητική οντότητα της οποίας η διοίκηση ασκείται από έναν εκλεγμένο περιφερειακό οργανισμό ή από εκπροσώπους της κεντρικής διοίκησης,
- μια περιοχή με ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα και ιστορία (κοινή γλώσσα, κουλτούρα κτλ.).

Περιφερειακή ανάπτυξη / Περιφερειακός σχεδιασμός

Η περιφερειακή ανάπτυξη αναφέρεται τόσο στην αύξηση του πλούτου σε μια περιφέρεια όσο και τις δραστηριότητες που οδηγούν σε αυτή την αύξηση. Η περιφερειακή ανάπτυξη έχει έντονο οικονομικό προσανατολισμό, αν και μπορεί επίσης να έχει κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις.

Ο περιφερειακός σχεδιασμός είναι ένας κλάδος του σχεδιασμού χρήσεων γης που ασχολείται με την οργάνωση της υποδομής, την ανάπτυξη των οικισμών και των αδόμετων εκτάσεων σε περιφερειακή κλίμακα . Ο περιφερειακός σχεδιασμός σε γενικές γραμμές συμβάλλει στην περιφερειακή ανάπτυξη, μπορεί ωστόσο να εκπληρώνει και άλλους στόχους, όπως τη βιώσιμη ανάπτυξη από περιβαλλοντική σκοπιά. Ο περιφερειακός σχεδιασμός περιλαμβάνει συνήθως τις δραστηριότητες χωροταξικού σχεδιασμού περιφερειακής κλίμακας.

Διαχείριση λεκάνης απορροής ποταμού

Η διαχείριση λεκάνης απορροής ποταμού σημαίνει τη διαχείριση των υδάτινων πόρων σε μια λεκάνη απορροής η οποία περιλαμβάνει τον κύριο ποταμό, όλους τους παραποτάμους του και τα _____

¹⁷ ό.π.

υπόγεια ύδατα. Οι δραστηριότητες διαχείρισης των υδάτων περιλαμβάνουν τα προληπτικά αντιπλημμυρικά μέτρα, τον έλεγχο των δραστηριοτήτων που επηρεάζουν την ποιότητα των υδάτινων πόρων (άντληση, σημειακή και διάχυτη ρύπανση) και το σύνολο των απαραίτητων μέτρων για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας στο υδρολογικό σύστημα της λεκάνης.

Αγροτική περιοχή / Ύπαιθρος

Οι αγροτικές περιοχές είναι αραιοκατοικημένες περιοχές χωρίς σημαντικές μεγάλες πόλεις ή κοινότητες. Με τον όρο "ύπαιθρος" εννοούμε ορισμένες μορφές τοπίων και χρήσεων γης όπου η γεωργία και οι φυσικές εκτάσεις έχουν πρωτεύοντα ρόλο.

Ο οικονομικός ιστός των αγροτικών περιοχών γίνεται όλο και πιο πολυδιάστατος. Αν και η γεωργία εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο σε πολλές αγροτικές περιοχές, έχουν κάνει την εμφάνισή τους και άλλες πηγές εισοδήματος, όπως ο αγροτουρισμός, οι μεταποιητικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, η οικιστική οικονομία (εγκατάσταση συνταξιούχων), η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας κ.ά. Πολλές αγροτικές περιοχές είναι πολυλειτουργικές και ορισμένες από αυτές βρίσκονται υπό την επιρροή μητροπολιτικών ζωνών και μεγάλων πόλεων καθώς οι υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών βελτιώνονται διαρκώς.

Βλ. επίσης «Αγροτική ανάπτυξη», «Πόλος αγροτικής ανάπτυξης».

Αγροτική ανάπτυξη

Η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί μια συγκεκριμένη πτυχή της χωρικής ανάπτυξης. Προκύπτει από το γεγονός ότι η βιομηχανική και αστική κοινωνία που κυριάρχησε στην Ευρώπη περισσότερο από έναν αιώνα παραμέλησε τη μεγέθυνση και την ανάπτυξη σε πολλές αγροτικές ζώνες, ιδίως σε εκείνες που βρίσκονταν στις πιο απόκεντρες περιφέρειες. Η αγροτική ανάπτυξη αναδείχθηκε επομένως σε προτεραιότητα για τις πολιτικές χωροταξίας στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται ωστόσο μια έντονη διαφοροποίηση των αγροτικών περιοχών στην Ευρώπη, ορισμένες από τις οποίες επωφελήθηκαν σημαντικά από την εγγύτητα σε μεγάλα αστικά συγκροτήματα, άλλες από τον τουρισμό και/ή την εγκατάσταση συνταξιούχων, ενώ μερικές από αυτές εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προβλήματα απομόνωσης και περιθωριοποίησης, με συνέπεια τη μετανάστευση του πληθυσμού τους. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι δράσεις που σχετίζονται με την αγροτική ανάπτυξη διαφοροποιούνται αρκετά και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον και την κατάσταση των αγροτικών περιοχών υπό εξέταση. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν μέτρα όπως η βελτίωση της προσβασιμότητας, των συνθηκών διαβίωσης και του περιβάλλοντος, η διατήρηση των πολιτιστικών τοπίων και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, η ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού, η ενθάρρυνση μικρών και μεσαίου μεγέθους πόλεων αλλά και μεγάλων χωριών ώστε να αναλάβουν ρόλο παρόχων υπηρεσιών προς την αγροτική τους ενδοχώρα, και η προώθηση υψηλής ποιότητας τοπικών προϊόντων γεωργίας, δασοκομίας και χειροτεχνίας υιοθετώντας φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές παραγωγής.

Πόλος αγροτικής ανάπτυξης

Ο πόλος αγροτικής ανάπτυξης είναι μια κατοικημένη περιοχή με κυρίαρχο αγροτικό χαρακτήρα, όπου οι κοινωνικές, οικονομικές και χωρικές εξελίξεις εντάσσονται στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου και μακρόπνοου αναπτυξιακού σχεδίου. Ο αγροτικός πόλος δεν είναι αστικό σύμπλεγμα αλλά αγροτική περιοχή στο σύνολό της, η οποία περιλαμβάνει μία ή περισσότερες μικρές πόλεις.

Το σχέδιο χωρικής ανάπτυξης προσδιορίζει τους επιδιωκόμενους στόχους σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Περιγράφει τον προσανατολισμό της ανάπτυξης, τους απαραίτητους πόρους σε ανθρώπους και υλικά μέσα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Η κοινωνία των πολιτών, καθώς και οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, οφείλουν να συνεργαστούν για την κατάρτιση και την υλοποίησή του .

Χωρική ανάπτυξη, Πολιτική χωρικής ανάπτυξης

Η χωρική ανάπτυξη αναφέρεται στην εξέλιξη του χώρου σε όλες τους τις διαστάσεις (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική, φυσική).

Η παρακολούθηση της χωρικής ανάπτυξης (για παράδειγμα στο πλαίσιο του προγράμματος ESPON), η διενέργεια αναλύσεων για τις τάσεις της χωρικής ανάπτυξης και μελετών πρόγνωσης είναι απαραίτητες δραστηριότητες για τη χάραξη των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης.

Η “πολιτική χωρικής ανάπτυξης” είναι μια σχετικά πρόσφατη έννοια που υιοθετήθηκε τη δεκαετία του 1990 (όταν εκπονήθηκε το Σ.Α.Κ.Χ. και εγκρίθηκαν οι Κατευθυντήριες αρχές) και σημαίνει μια πολιτική που προάγει την χωρική ανάπτυξη σύμφωνα με συγκεκριμένες γενικές αρχές. Απαιτείται η σύγκλιση των δημόσιων πολιτικών (τομεακών και μη) προκειμένου να επιτευχθούν αυτές οι γενικές αρχές που περιγράφονται στις Κατευθυντήριες αρχές και στο Σ.Α.Κ.Χ.

Βλ. επίσης «Χωρική ανάπτυξη», «Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη».

Σχέδια χωρικής ανάπτυξης

Τα σχέδια χωρικής ανάπτυξης είναι σχέδια που εκπονούνται ή ελέγχονται από δημόσιους φορείς και ευνοούν την χωρική ανάπτυξη σε διάφορα επίπεδα. Μπορεί να περιλαμβάνουν έργα υποδομής, την οικονομική στήριξη και ανάπτυξη συγκεκριμένων τομέων, την υλοποίηση μέτρων αναζωογόνησης αστικών περιοχών, την αποκατάσταση υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων κ.ά.

Γενικά, τα σχέδια χωρικής ανάπτυξης αποτελούν μέρος ευρύτερων στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης. Παρόλο που ορισμένα σχέδια χωρικής ανάπτυξης έχουν χαρακτήρα «από την κορυφή προς τη βάση» με συμμετοχή κυρίως δημόσιων φορέων,

¹⁸ Ορισμός που προτάθηκε από τη διεθνή ένωση Rurality-Environment-Development (RED).

άλλα έχουν αντίστροφο χαρακτήρα («από τη βάση προς την κορυφή») και αφορούν κυρίως τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και ιδιωτικών φορέων (για παράδειγμα συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα).

Χωρικός σχεδιασμός

Ο χωρικός σχεδιασμός αναφέρεται στις μεθόδους που χρησιμοποιεί ο δημόσιος τομέας για να επηρεάσει την κατανομή ανθρώπων και δραστηριοτήτων σε χώρους διαφορετικής κλίμακας , καθώς και τη χωροθέτηση διαφόρων υποδομών, φυσικών χώρων και χώρων αναψυχής.

Οι χωροταξικές δραστηριότητες υλοποιούνται σε διαφορετικά διοικητικά ή επίπεδα διακυβέρνησης (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό), ενώ οι δραστηριότητες συνεργασίας στον τομέα αυτό υλοποιούνται επίσης σε διασυνοριακό, διακρατικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ)

Η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν αφορά τις ενδεχόμενες επιπτώσεις μεμονωμένων έργων (όπως στην περίπτωση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων), αλλά τις ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις συγκεκριμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

Η Οδηγία της ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον, η οποία υιοθετήθηκε το 2001, εξασφαλίζει ότι οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις συγκεκριμένων σχεδίων και προγραμμάτων αναγνωρίζονται και αξιολογούνται στο στάδιο της εκπόνησης και πριν από την έγκριση αυτών των σχεδίων και προγραμμάτων. Οι δημόσιες και περιβαλλοντικές αρχές μπορεί να εκφράσουν τη γνώμη τους και όλα τα αποτελέσματα εντάσσονται και λαμβάνονται υπόψη στη διαδικασία σχεδιασμού. Μετά την έγκριση του σχεδίου ή του προγράμματος, το κοινό ενημερώνεται για την απόφαση και τον τρόπο λήψης της. Αν υπάρχει ενδεχόμενο σημαντικών διασυνοριακών επιπτώσεων, το θιγόμενο κράτος μέλος και οι πολίτες του ενημερώνονται και μπορούν να υποβάλουν σχόλια τα οποία επίσης ενσωματώνονται στην εθνική διαδικασία λήψης της απόφασης. Η στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων επιδιώκει να συμβάλει στη βελτίωση της διαφάνειας της διαδικασίας σχεδιασμού με τη συμμετοχή των πολιτών και τη συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών ανησυχιών και, με τον τρόπο αυτό, στην επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Προαστιοποίηση

Η προαστιοποίηση είναι μια διαδικασία που συνδέεται με την ανάπτυξη προαστίων γύρω από τις μεγάλες πόλεις και τις μητροπολιτικές περιοχές. Η διαδικασία της προαστιοποίησης προκαλείται από τη δημογραφική ανάπτυξη (αύξηση του συνολικού πληθυσμού) και από την εσωτερική αναδιάρθρωση των πόλεων.

Πολλοί κάτοικοι μεγάλων πόλεων ζουν σε διαφορετική αστική περιοχή από εκείνη της εργασίας τους, επιλέγοντας να ζήσουν σε κάποιο προάστιο και να μετακινούνται καθημερινά από και προς τη δουλειά τους. Τα προάστια είναι κατοικημένες περιοχές που βρίσκονται στην περίμετρο της πόλης ή εκτός ορίων οικισμών ή ακόμη και μακριά από τους οικισμούς .

¹⁹

Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia (για τον όρο στα αγγλικά).

Η διαδικασία της προαστιοποίησης εξομοιώνεται με αυτήν της αστικής διάχυσης, ιδιαίτερα όταν παρατηρείται επιδείνωση των κυκλοφοριακών προβλημάτων και καταστροφή του φυσικού τοπίου και των φυσικών πόρων .

Βλ. επίσης «Αναρχη αστική εξάπλωση».

Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη

Η έννοια της βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης είναι ο κύριος στόχος των Κατευθυντήριων αρχών. Η βιωσιμότητα προϋποθέτει μακροπρόθεσμες προσεγγίσεις: τα οφέλη από τις πολιτικές χωροταξίας θα πρέπει να έχουν μακροπρόθεσμο ορίζοντα και δεν θα πρέπει να διακυβεύονται παραβλέποντας τις καθοριστικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των πολιτικών δημόσιων φορέων ή τομέων δραστηριοτήτων. Οι Κατευθυντήριες αρχές για τη χωρική ανάπτυξη προσδιορίζουν τέσσερις διαστάσεις βιωσιμότητας: οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτιστική βιωσιμότητα.

Αν και πολλές διαδικασίες απειλούν τη βιωσιμότητα του κοινού μέλλοντος της Ευρώπης, οι πολιτικές για μια βιώσιμη χωρική ανάπτυξη πρέπει να εκπληρώνουν διαφορετικούς στόχους όπως άρση των ανισοτήτων, ενθάρρυνση της ισόρροπης πολυκεντρικής ανάπτυξης, λήψη μέτρων για την αναζωογόνηση των οικισμών σε παρακμή, ενίσχυση της αποδοτικότητας δικτύων μεταφοράς και ενέργειας, αποτροπή και ελαχιστοποίηση των ενδεχόμενων ζημιών από φυσικούς κινδύνους, προστασία και βελτίωση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, προώθηση οικολογικών πρακτικών στη γεωργία και τη δασοκομία, εξισορρόπηση ανάμεσα στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προσέλκυση νέων επενδύσεων και στήριξη των πληθυσμών που ζουν και εργάζονται στις αγροτικές και αστικές ζώνες, καθώς και αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στις προσεγγίσεις χωρικής ανάπτυξης .

Βλ. επίσης «Χωρική ανάπτυξη», «Ολοκληρωμένη χωροταξική προσέγγιση».

Μελέτη βιωσιμότητας

Υψηλό ποσοστό του κόστους και της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης προϊόντων και διαδικασιών προσδιορίζεται στα πρώιμα στάδια του σχεδιασμού τους. Οι επιπτώσεις τους μπορεί να γίνουν αισθητές σε ένα χρονικό ορίζοντα 20 και πλέον χρόνων. Η μελέτη βιωσιμότητας είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται για την υποστήριξη των επιχειρήσεων προκειμένου να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες με περισσότερο βιώσιμο χαρακτήρα.

Η εκτίμηση του κύκλου ζωής των προϊόντων αποσκοπεί στην καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους. Οι μελέτες βιωσιμότητας εκπονούνται και σε ευρύτερο πλαίσιο.

²⁰ ό.π.

²¹ Δήλωση της Λιουμπλιάνα με θέμα «Η χωρική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης». CEMAT, 2003.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, για παράδειγμα, εκπονεί μελέτες βιωσιμότητας για τις διαπραγματεύσεις ενόψει σημαντικών πολυμερών και διμερών εμπορικών συμφωνιών . Διάφορες δημόσιες πολιτικές, όπως και συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, μπορούν επίσης να ενταχθούν σε παρόμοιες διαδικασίες που θα αναδείξουν τις μακροπρόθεσμες οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους.

Τεχνολογική διακινδύνευση

Η τεχνολογική διακινδύνευση συνδέεται αναγκαστικά με τις ανθρώπινες δραστηριότητες στους τομείς της παραγωγής αγαθών και ενέργειας, τις μεταφορές, τις κατασκευές, τα δημόσια έργα κ.ά. Κίνδυνοι από τις βιομηχανικές, πυρηνικές, εξορυκτικές και δραστηριότητες στο υπέδαφος ή κίνδυνοι από τη μεταφορά (χερσαία, ποτάμια ή θαλάσσια) επικίνδυνων υλικών ή η απειλή ρήξης φράγματος θεωρούνται όλοι σοβαροί τεχνολογικοί κίνδυνοι.

Σε όλες τις εθνικές νομοθεσίες υπάρχουν προβλέψεις για την πρόληψη των τεχνολογικών κινδύνων, έχοντας ως στόχο τον περιορισμό ατυχημάτων και των ενδεχομένων επιπτώσεών τους. Οι προβλέψεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν μέτρα που άπτονται των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης, ειδικά όσον αφορά την πολιτική χρήσεων γης.

Τεχνόπολη / Τεχνολογικό κέντρο / Τεχνολογικό πάρκο / Επιστημονικό πάρκο

Με τον όρο τεχνόπολη (επίσης τεχνολογικό κέντρο, τεχνολογικό πάρκο ή επιστημονικό πάρκο) εννοούμε μια περιοχή όπου είναι συγκεντρωμένες πολυάριθμες δραστηριότητες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που αφορούν την έρευνα και ανάπτυξη, τις τεχνολογικές εξελίξεις, τη μεταφορά τεχνολογίας, την επιστημονική εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, καινοτόμες βιομηχανίες και υπηρεσίες. Σε πολλές περιπτώσεις, οι τεχνόπολεις περιλαμβάνουν μία ή περισσότερες εξειδικευμένες συστάδες επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, θερμοκοιτίδες νέων επιχειρήσεων, ένα κέντρο επιχειρηματικότητας και καινοτομίας, καθώς και συστάδες παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Οι αρχές που διέπουν τις τεχνόπολεις είναι η ανάπτυξη συνεργιών μεταξύ των διαφορετικών ενδιαφερομένων μερών που είναι παρόντα (επιχειρήσεις, δραστηριότητες Ε&Α, νέες επιχειρήσεις, υπηρεσίες κ.ά.), η επιλογή αποδεκτών δραστηριοτήτων προς χωροθέτηση (αποκλείοντας για παράδειγμα αποθήκες ή ρυπογόνες βιομηχανικές δραστηριότητες), η στήριξη από τις δημόσιες αρχές (διευκόλυνση για την απόκτηση και αξιοποίηση της γης, στήριξη των ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων κ.ά.) και, τέλος, η δημιουργία ενός ιδιαίτερα αξιόλογου εργασιακού περιβάλλοντος το οποίο είναι σημαντικό για την εικόνα των επιχειρήσεων και των οργανισμών των τεχνόπολεων.

Χωρική συνοχή

Η έννοια της χωρικής συνοχής είναι πρωταρχικός στόχος του χωρικού σχεδιασμού όπως διατυπώνεται στις Κατευθυντήριες αρχές και το Σ.Α.Κ.Χ.. Αν και απαντάται

²² Πρβλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. 2002.

σε επίσημα έγγραφα στο υψηλότερο επίπεδο, δεν έχει δοθεί μέχρι σήμερα επίσημος ορισμός στην έννοια της χωρικής συνοχής. Συνήθως ερμηνεύεται ως μία διάσταση που ολοκληρώνει τους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και αποσκοπεί στην αρμονική και ομοιογενή ανάπτυξη του χώρου στην ολότητά του. Οι περισσότεροι συμφωνούν ότι η χωρική συνοχή είναι μια πολυδιάστατη έννοια με τρία τουλάχιστον βασικά στοιχεία²³ :

- η ποιότητα του χώρου: η ποιότητα του ζωτικού και εργασιακού περιβάλλοντος, παρόμοιες συνθήκες διαβίωσης μεταξύ των χωρικών μονάδων, παρόμοια πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος και στη γνώση,
- αποδοτικότητα του χώρου: αποδοτική εκμετάλλευση πόρων όσον αφορά την ενέργεια, τη γη και τους φυσικούς πόρους, ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού και ελκυστικότητα του χώρου, εσωτερική και εξωτερική προσβασιμότητα, ανθεκτικότητα έναντι των δυνάμεων αποδόμησης που συνδέονται με τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, χωρική ολοκλήρωση και συνεργασία μεταξύ των περιφερειών,
- χωρική ταυτότητα: παρουσία ενός “κοινωνικού κεφαλαίου”, δυνατότητα κοινών οραμάτων για το μέλλον, τοπική τεχνογνωσία και ιδιαιτερότητες, παραγωγικός χαρακτήρας και συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε επικράτειας.

Εδαφική συνεργασία

Ο όρος εδαφική συνεργασία σημαίνει την ανάπτυξη κοινών δραστηριοτήτων που συνδέονται με τις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης σε περιοχές που ανήκουν σε διάφορες διοικητικές δικαιοδοσίες. Η εδαφική συνεργασία είναι ιδιαίτερα σημαντική κατά μήκος των εθνικών συνόρων αλλά είναι απαραίτητη και ανάμεσα στις διοικητικές ενότητες του ίδιου κράτους. Στόχος της εδαφικής συνεργασίας είναι να διευκολύνει τη χωρική ολοκλήρωση και να προάγει πιο ανταγωνιστικές και πιο βιώσιμες μορφές χωρικής ανάπτυξης σε σχέση με εκείνες που θα προέκυπταν από μεμονωμένα και κατακερματισμένα μέτρα χωρικής ανάπτυξης χωρίς συνεργασία. Η εδαφική συνεργασία διεξάγεται από τις δημόσιες αρχές σε διάφορα επίπεδα αλλά μπορούν να συμμετέχουν και φορείς άλλης μορφής (ΜΚΟ, ιδιωτικός τομέας, κοινωνία των πολιτών).

Βλ. επίσης «Διασυνοριακή, διεθνική, διαπεριφερειακή συνεργασία».

Χωρική ανάπτυξη

Ως χωρική ανάπτυξη νοείται η διαδικασία μέσω της οποίας μετασχηματίζεται σταδιακά τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά μιας επικράτειας που κατοικείται από ανθρώπινες κοινωνίες. Περιλαμβάνει στοιχεία φυσικού περιβάλλοντος (υποδομές, αστικά και αγροτικά τοπία κ.ά.) αλλά και την χωρική δομή ή την οικιστική

²³ Roberto Camagni: “The rationale for territorial cohesion and the place of territorial development policies in the European model of society” (Το σκεπτικό για τη χωρική συνοχή και ο ρόλος των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης στο ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνίας). Παρουσίαση στο Σεμινάριο της Βιέννης με θέμα “Territorial cohesion and the European model of society” (Χωρική συνοχή και το ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνίας). Ιούλιος 2005.

διάρθρωση, δηλαδή τη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, και συγκεκριμένα το μέγεθος των πόλεων και τις σχέσεις μεταξύ τους.

Η χωρική ανάπτυξη είναι μια ευρεία έννοια που αποτελεί επίσης στόχο δημόσιων πολιτικών (“πολιτική χωρικής ανάπτυξης”). Ο ευρύς χαρακτήρας της πηγάζει από το γεγονός ότι δεν αποσκοπεί μόνο στην οικονομική ανάπτυξη των αντίστοιχων περιφερειών αλλά επίσης στη βιώσιμη ανάπτυξη τους από οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής πλευράς. Η χωρική ανάπτυξη έχει επομένως μια εξαιρετικά ποιοτική διάσταση η οποία προϋποθέτει σημαντικό βαθμό συνοχής στην εκπόνηση και την υλοποίηση των δημόσιων πολιτικών.

Αντανακλά έντονα την παρούσα κατάσταση στην Ευρώπη, η οποία χαρακτηρίζεται από χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και περιφερειακές ανισότητες. Ενώ την περίοδο της μεγάλης ανάπτυξης των μεταπολεμικών χρόνων, οι χωροταξικές πολιτικές που ασκούνταν από τις δημόσιες αρχές αποσκοπούσαν κυρίως στο να κατευθύνουν την αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της ρύθμισης των χρήσεων γης, της παροχής υποδομών και της κατανομής κινήτρων για την προσέλκυση επενδύσεων (οι συναφείς έννοιες ήταν “territorial planning”, “aménagement du territoire”, “Raumordnung”, “Ordenacion del territorio” κτλ.), σήμερα η χωρική ανάπτυξη έχει αναδειχθεί σε μια γενικευμένη προτεραιότητα για την ανάπτυξη της απασχόλησης και της παροχής υπηρεσιών και για την άρση των χωρικών ανισοτήτων.

Χωρική διακυβέρνηση

Χωρική διακυβέρνηση είναι μια γενική έννοια που χαρακτηρίζει τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται το σύνολο των χωρικών πολιτικών. Η χωρική διακυβέρνηση αξιολογείται με βάση το βαθμό συνεισφοράς της στην επίτευξη των στόχων των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης. Είναι το αποτέλεσμα της ποιότητας των πολυεπίπεδων και διατομεακών σχέσεων που διαμορφώνονται στο πεδίο των δημόσιων πολιτικών. Αφορά την οριζόντια και κάθετη συνεργασία τόσο στο στάδιο της διαμόρφωσης όσο και κατά την υλοποίηση αυτών των πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές της επικουρικότητας και της αμοιβαιότητας που αναφέρονται στις Κατευθυντήριες αρχές αποκτούν ιδιαίτερη συνάφεια:

«Η διακυβέρνηση μπορεί να ερμηνευτεί ως η εμφάνιση και η υλοποίηση κοινών πρωτοποριακών μορφών σχεδιασμού και διαχείρισης της κοινωνικο-χωρικής δυναμικής. Στο απλούστερό της επίπεδο, η χωρική διακυβέρνηση μπορεί επομένως να οριστεί ως η πολιτιστική υπόσταση των γενικών αρχών διακυβέρνησης και η πρακτική εφαρμογή τους στις πολιτικές χωρικής ανάπτυξης. Η αποτελεσματική διακυβέρνηση συνίσταται στη διαχείριση της χωρικής δυναμικής αναδεικνύοντας τις χωρικές επιπτώσεις των διαφόρων πολιτικών που σχεδιάζονται από φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Επιδίωξη της είναι η διαπραγμάτευση ενός συνόλου στόχων που έχουν συμφωνηθεί από κοινού και ο προσδιορισμός ενός ²⁴πλαισίου κοινών αρμοδιοτήτων αξιοποιώντας χωρικές αναπτυξιακές στρατηγικές και πολιτικές» .

Για τη βελτίωση της χωρικής διακυβέρνησης, απαιτείται η ενίσχυση του ρόλου των περιφερειακών και τοπικών αρχών οι οποίες θα διασφαλίσουν τη συνοχή και θα αυξήσουν την αποτελεσματικότητα των δημόσιων πολιτικών που εφαρμόζονται στο χώρο.

Εδαφικό κεφάλαιο

Κάθε περιοχή έχει ένα συγκεκριμένο δυναμικό (ή κεφάλαιο) το οποίο διαφοροποιείται από το δυναμικό άλλων περιοχών και διαμορφώνεται από μια σειρά παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να περιλαμβάνουν τη γεωγραφική θέση, το μέγεθος, τους παραγωγικούς συντελεστές και τις υποδομές, το κλίμα, τους φυσικούς πόρους, την ποιότητα ζωής και του περιβάλλοντος, τις αστικές οικονομίες των πόλεων της περιοχής, τις θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων, τις βιομηχανικές ζώνες ή άλλα δίκτυα οικονομικών δραστηριοτήτων που μειώνουν το κόστος των συναλλαγών. Άλλα στοιχεία έχουν περισσότερο κοινωνικό και πολιτιστικό χαρακτήρα και περιλαμβάνουν παράγοντες όπως παραδόσεις, πεποιθήσεις και άτυπους κανόνες που επιτρέπουν στους οικονομικούς φορείς να δραστηριοποιούνται από κοινού σε συνθήκες αβεβαιότητας, αλληλεγγύης και αμοιβαίας υποστήριξης. Η έννοια του χωρικού δυναμικού έχει επίσης μια περισσότερο ποιοτική διάσταση που συνδέεται με την αλληλεπίδραση θεσμικών οργάνων, κανόνων, πρακτικών και φορέων, όπως είναι οι παραγωγοί, οι ερευνητές και οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων που καθιστούν δυνατή την καινοτομία και τη δημιουργικότητα .

Η έννοια του χωρικού δυναμικού (ή κεφαλαίου) εμπεριέχεται στις θεωρίες και τις στρατηγικές ενδογενούς ανάπτυξης που καταρτίστηκαν και εφαρμόστηκαν μετά τη δεκαετία του 1970 για να αντιμετωπίσουν την αστάθεια ή τις αρνητικές επιπτώσεις εξωγενών παραγόντων που προκαλούν ανεργία, κλείσιμο ή μετεγκατάσταση επιχειρήσεων. Τα τελευταία χρόνια, η έννοια του χωρικού δυναμικού έγινε και πάλι επίκαιρη εξαιτίας του αυξανόμενου διεθνούς και διαπεριφερειακού ανταγωνισμού στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της επιτάχυνσης της παγκοσμιοποίησης.

Εκτίμηση χωρικών επιπτώσεων

Η εκτίμηση χωρικών επιπτώσεων είναι μια μέθοδος που αποσκοπεί στην αναγνώριση των επιπτώσεων που μπορεί να έχουν τα διάφορα είδη δημόσιων πολιτικών με χωρική διάσταση, μέτρων και έργων στο χώρο, και συγκεκριμένα στη βιώσιμη ανάπτυξη και τη χωρική συνοχή. Στο πλαίσιο αυτό, οι χωρικές επιπτώσεις που αναγνωρίζονται μπορεί να έχουν οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτιστικό χαρακτήρα. Μπορεί να σχετίζονται με αλλαγές στην προσβασιμότητα, τη βιοποικιλότητα, τις γεωγραφικές προτιμήσεις, τις ευκαιρίες απασχόλησης σε περιφερειακό/τοπικό επίπεδο, την ποιότητα ζωής κτλ.

Οι εκτιμήσεις των χωρικών επιπτώσεων είναι απαραίτητες επειδή οι πολυάριθμες τομεακές πολιτικές/δράσεις επηρεάζουν την εξέλιξη του χώρου χωρίς υποχρεωτικά να συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης.

²⁵ ΟΟΣΑ Η χωρική προοπτική, 2001, σελ. 15.

Οι εκ των υστέρων (ex-post) εκτιμήσεις των χωρικών επιπτώσεων δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στο παρελθόν έχουν επηρεάσει την εξέλιξη της επικράτειας και ποια διδάγματα μπορούν να αντληθούν. Είναι χρήσιμες για σκοπούς ευαισθητοποίησης αλλά και για τη βελτίωση των μεθόδων αξιολόγησης.

Οι εκ των προτέρων (ex-ante) εκτιμήσεις των χωρικών επιπτώσεων χρησιμεύουν ώστε να προβλεφθούν οι ενδεχόμενες επιπτώσεις των μελλοντικών πολιτικών και επομένως να διευκολυνθεί η επιλογή μεταξύ διαφόρων δυνατών επιλογών πολιτικής.

Η μέθοδος εκτίμησης των χωρικών επιπτώσεων έχει σύνθετο χαρακτήρα εξαιτίας των πολλαπλών αλληλεπιδρώντων παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Επομένως, εξακολουθεί να βρίσκεται σε διαδικασία επεξεργασίας και βελτίωσης.

Αστικός και αγροτικός σχεδιασμός

Η έκφραση "town and country planning", δηλαδή, αστικός και αγροτικός σχεδιασμός προέρχεται από το Ηνωμένο Βασίλειο (ο νόμος *Town and Country Planning Act του 1947* ψηφίστηκε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια για να αντιμετωπιστούν η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση) και έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Περιλαμβάνει ένα σύνολο δημόσιων πολιτικών που καλύπτουν διάφορες δραστηριότητες, όπως το σχεδιασμό της χρήσης γης, τον αστικό σχεδιασμό, το σχεδιασμό τοπίου, την αστική αναγέννηση, το σχεδιασμό των μεταφορών, την ανάπτυξη εγκαταστάσεων και υπηρεσιών γενικού συμφέροντος κ.ά. Συνολικός στόχος του πολεοδομικού –χωρικού σχεδιασμού είναι η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία και την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Αστική περιοχή

Αστική περιοχή είναι μια περιοχή η οποία γεωγραφικά αποτελεί μέρος μια μεγάλης ή μεσαίου μεγέθους πόλης και χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό δομημένων επιφανειών, μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, υψηλή συγκέντρωση θέσεων απασχόλησης και πυκνό δίκτυο μεταφορών και άλλων υποδομών (σε αντιδιαστολή με τις αγροτικές περιοχές). Οι αστικές περιοχές μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν και αδόμητες περιοχές, οι οποίες χρησιμοποιούνται συνήθως για τις ανάγκες αναψυχής των κατοίκων των πόλεων.

Βλ. επίσης «Αστικοποίηση», «Αστική ανάπτυξη», «Αγροτική περιοχή».

Αστικοποίηση

Αστικοποίηση ονομάζεται μια μακροπρόθεσμη διαδικασία που χαρακτηρίζει τόσο την αύξηση του πληθυσμού που ζει στις πόλεις όσο και την επέκταση των αστικών περιοχών.

Στην Ευρώπη, η διαδικασία της αστικοποίησης ξεκίνησε στις αρχές του 18ου αιώνα μαζί με τη βιομηχανική επανάσταση και συνεχίζει να επεκτείνεται σε ολόκληρη την ήπειρο με ετερογενή τρόπο για πάνω από δύο αιώνες. Περιλαμβάνει διάφορες φάσεις (αστικοποίηση, αποαστικοποίηση, επαναστικοποίηση) που παρατηρήθηκαν στις ευρωπαϊκές χώρες σε διαφορετικές εποχές, ανάλογα με τη γεωγραφική και την ιστορική τους κατάσταση. Ο βαθμός

αστικοποίησης εκφράζεται με το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού μιας χώρας (ή περιφέρειας) που ζει στις πόλεις. Ο ρυθμός αστικοποίησης αντιπροσωπεύει την αύξηση²⁶ που σημειώνεται στην αναλογία του αστικού πληθυσμού σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο . Η διαδικασία αστικοποίησης μιας περιφέρειας έχει έντονες επιπτώσεις στην οικονομία και την οικολογία της. Υπάρχουν διαφορετικές μορφές (ή πρότυπα) αστικοποίησης ή συγκέντρωσης ανθρώπινων δραστηριοτήτων, οικισμών και κοινωνικών υποδομών (μονοκεντρικοί ή πολυκεντρικοί οικισμοί, συμπαγείς πόλεις, προάστια κτλ.).

Αστική ανάπτυξη

Όπως και στην περίπτωση της χωρικής ανάπτυξης, η αστική ανάπτυξη μπορεί να ερμηνευτεί ως η εξέλιξη μιας συγκεκριμένης (αστικής) περιοχής ή ως το σύνολο των διαφόρων δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτής της αστικής περιοχής. Η προαγωγή της αστικής ανάπτυξης συνεπάγεται την ενίσχυση διαφόρων οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πτυχών του δυναμικού των πόλεων και των αστικών περιοχών.

Αυτό προϋποθέτει ένα ευρύ φάσμα δημόσιων πολιτικών που θα βασίζονται στη διατομεακή γνώση. Η εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών μέσω συμμετοχικών δράσεων και συνεργασιών είναι επίσης ουσιαστικής σημασίας προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα σύνθετα ζητήματα της αστικής ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια, οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης, της ένταξης χωρίς αποκλεισμούς και της κοινωνικής συνοχής έχουν αναδειχθεί σε μείζονα θέματα στις στρατηγικές αστικής ανάπτυξης.

Αστική σύνθεση

Η αστική σύνθεση, είναι ένας παραδοσιακός κλάδος της πολεοδομίας, ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στο παρελθόν όταν η πολεοδομία εκφραζόταν κυρίως με την παραγωγή δομημένου χώρου. Η αστική σύνθεση χρησιμοποιούνταν επίσης εκτεταμένα στο σχεδιασμό των νέων πόλεων και αφορούσε στο σχεδιασμό ολόκληρων περιοχών. Πιο πρόσφατα, ο ρόλος της εστιάζεται στη χωροθέτηση των δημόσιων χώρων, του συνόλου δηλαδή των χώρων που χρησιμοποιούνται ελεύθερα και σε καθημερινή βάση από το ευρύ κοινό, ιδιαίτερα των δρόμων και των πάρκων .

Ο σχεδιασμός, η κατασκευή και η διαχείριση των δημόσιων χώρων απαιτούν μια διεπιστημονική προσέγγιση (μηχανική, οικολογία, τοπική ιστορία, μεταφορές, αρχιτεκτονική κ.ά.) όπως και μια διαδικασία διαβούλευσης και διαπραγμάτευσης σε διαφορετικά επίπεδα με τα διαφορετικά εμπλεκόμενα μέρη.

Αστικό οικοσύστημα

Αστικό οικοσύστημα είναι το σύνολο της χλωρίδας, της πανίδας και των ανθρώπων που κατοικούν στο αστικό περιβάλλον. Αν και πρόκειται για μια περιοχή στην οποία κυριαρχούν οι κατασκευασμένες δομές, όπως κτήρια, δρόμοι, αποχετευτικά συστήματα και γραμμές παροχής ενέργειας, περιλαμβάνει επίσης ένα πλούσιο μωσαϊκό χώρων πρασίνου (πάρκα, κήπους, φυτεύσεις κατά μήκος οδικών αρτηριών,

²⁶

²⁷ Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia.

ό.π.

πράσινους διαδρόμους, υδατορέματα, εμπορικά τοπία και αδόμητο χώρο) που συνιστούν τον πνεύμονα του αστικού οικοσυστήματος.

Όσο διακριτά και κατακερματισμένα και να φαίνονται μερικές φορές αυτά τα στοιχεία, δρουν συνδυαστικά σαν ένας μοναδικός οργανισμός. Τα αστικά οικοσυστήματα είναι συνήθως αρκετά υποβαθμισμένα συστήματα, όπου το έδαφος, η φυτική κάλυψη, η θερμοκρασία και η διαθεσιμότητα των υδάτινων πόρων υπόκεινται σε ταχείες μεταβολές. Η ζωή των φυτών στα αστικά οικοσυστήματα διαφέρει επίσης από τη ζωή στα φυσικά οικοσυστήματα. Ακόμη και στις φυσικές ή ημιφυσικές περιοχές της πόλης, όπως τα πάρκα, η χλωρίδα είναι συχνά αρκετά διαφοροποιημένη με πολλά μη τοπικά και χωροκατακτητικά είδη. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για τα αστικά οικοσυστήματα είναι η δυνατότητά τους να προσφέρουν υγιή περιβάλλοντα, τόσο για το φυσικό οικοσύστημα όσο και για τους ανθρώπους. Η αστική οικολογία, ένας σχετικά πρόσφατος κλάδος, μελετά και παρακολουθεί τα αστικά οικοσυστήματα (τους παράγοντες που επιτρέπουν στην άγρια χλωρίδα και πανίδα να επιβιώνουν σε δομημένα περιβάλλοντα, τις επιπτώσεις των μοντέλων αστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον) και επιχειρεί να διαμορφώσει τις συνθήκες που ευνοούν τη δημιουργία υγιέστερων και καλύτερα διαχειριζόμενων κοινοτήτων .

Αστική Διακυβέρνηση

Στο γενικότερο πλαίσιο των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης, αστική διακυβέρνηση περιλαμβάνει ένα σύνολο δημόσιων πολιτικών που χαράσσονται και εφαρμόζονται σε τοπικό ή μητροπολιτικό επίπεδο και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων στους ακόλουθους τομείς: σχεδιασμός της χρήσης γης, μεταφορές, στέγαση, αστική αναγέννηση και ανάκτηση εγκαταλελειμμένων περιοχών και πρώην βιομηχανικών εκτάσεων, περιβαλλοντική προστασία, διαχείριση αποβλήτων, ενέργεια, ύδρευση, παροχή υπηρεσιών και εγκαταστάσεις, οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και ένταξη, προστασία και αναβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρόωθηση και ανάπτυξη του πολιτισμού κ.ά.

Οι μεγαλύτερες αστικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη είναι οι ολόένα και πιο πολύπλοκες αλληλοσυσχετίσεις ανάμεσα στην φτώχεια, τα χαμηλά εισοδήματα, την ανεργία, τη χαμηλή ποιότητα εκπαίδευσης και κατάρτισης, τις ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, τις ανεπαρκείς αστικές δομές και εγκαταστάσεις, την αστική διάχυση κ.ά. Οι πόλεις πρέπει επίσης να προωθήσουν την ανταγωνιστικότητα και την εικόνα τους ώστε να αναπτύξουν λειτουργίες με υψηλή προστιθέμενη αξία και να προσελκύσουν επενδύσεις. Ένα ιδιαίτερο έργο της αστικής διακυβέρνησης είναι η αναζωογόνηση των περιοχών σε παρακμή και των προβληματικών προαστιακών περιοχών, αντιμετωπίζοντας όχι μόνο τα φυσικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους αλλά και τους οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους των κατοίκων όπως επίσης και την κοινωνικοπολιτική τους ενσωμάτωση. Οι προσεγγίσεις που ενσωματώνουν την παροχή και βελτίωση της στέγασης στο πλαίσιο πιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων αναγέννησης αποτελούν βασικά στοιχεία των πολιτικών διαχείρισης της πόλης.

²⁸

Πρβλ. Urban Ecosystems profile. Earth on Edge. (Το προφίλ των αστικών οικοσυστημάτων. Η γη στα όριά της). Έκθεση Bill Moyers.

²⁹

Βάση για τη Δήλωση της Λιουμπλιάνα, CEMAT, 2003, στη 13η Ευρωπαϊκή Σύνοδο των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT), Λιουμπλιάνα (Σλοβενία), 16-17 Σεπτεμβρίου 2003: Πρακτικά, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης "European Spatial Planning and Landscape" (Χωροταξία και Τοπία στην Ευρώπη) 2005, Αρ. 71 και Έγγραφο της Συνόδου, "Territory and landscape Series", 2005, Αρ. 1.

Πολεοδομικός σχεδιασμός

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός είναι ο κλάδος του χωρικού σχεδιασμού που ασχολείται με τη γεωγραφική, κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη των μητροπολιτικών περιοχών, των δήμων και των προαστίων τους . Ο πολεοδομικός σχεδιασμός υλοποιείται με το σχεδιασμό χρήσεων γης και όρων δόμησης όπως επίσης και με τη θέσπιση κτιριοδομικών και περιβαλλοντικών κανονισμών.

Ιστορικά (το 19ο αιώνα), ο πολεοδομικός σχεδιασμός επηρεάστηκε από τους νέους τότε επιστημονικούς κλάδους της αρχιτεκτονικής και των έργων πολιτικού μηχανικού, οι οποίοι άρχισαν να κωδικοποιούν τις ορθολογικές και αισθητικές προσεγγίσεις για την επίλυση των αστικών προβλημάτων μέσω του φυσικού σχεδιασμού. Στη διάρκεια του εικοστού αιώνα, το αντικείμενο του πολεοδομικού σχεδιασμού επεκτάθηκε και στο σχεδιασμό της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης.

Αστική ανανέωση / Αστική αναγέννηση / Αστική αναζωογόνηση / Αποκατάσταση αστικών περιοχών

Οι πόλεις έρχονται αντιμέτωπες τόσο με τη γήρανση του ιστού τους και των δομημένων περιοχών τους όσο και με τη μεταβολή των οικονομικών τους λειτουργιών και των κοινωνικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού τους. Προκειμένου να διατηρηθεί ένα περιβάλλον αρμονικής διαβίωσης, μια βιώσιμη οικονομία και ισορροπημένες κοινωνικές δομές, είναι απαραίτητο ένα σύνολο δημόσιων δραστηριοτήτων (και, ορισμένες φορές, δραστηριοτήτων δημόσιου-ιδιωτικού χαρακτήρα). Διακρίνονται οι παρακάτω μορφές δραστηριοτήτων:

– **αστική ανανέωση** η οποία στοχεύει στην αντικατάσταση των γειτονιών χαμηλού εισοδήματος και των εγκαταλελειμμένων περιοχών της πόλης μέσω ευρείας κλίμακας έργων με παρεμβάσεις που αφορούν τη στέγαση, τις υπηρεσίες, τα συστήματα μεταφοράς, τους χώρους αναψυχής κ.ά. Μερικές φορές, το κόστος της ανανέωσης είναι αρκετά υψηλό και οι δραστηριότητες αυτής της μορφής είναι λιγότερο συχνές σήμερα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες.

– **αστική αναγέννηση και αναζωογόνηση** η οποία στοχεύει στη μετατροπή της απαρχαιωμένης κοινωνικο-οικονομικής βάσης συγκεκριμένων αστικών περιοχών προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της προσέλκυσης νέων δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων, του εκσυγχρονισμού του αστικού ιστού, της βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος και της διαφοροποίησης των κοινωνικών δομών,

– **αποκατάσταση αστικών περιοχών** η οποία στοχεύει κυρίως στην αναγέννηση και στη διατήρηση της κληρονομιάς των κατασκευασμένων δομών ή του αστικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των οικοσυστημάτων. Εκτός από την αποκατάσταση ιστορικών κτηρίων και αστικών τοπίων, οι δραστηριότητες αυτής της μορφής περιλαμβάνουν επίσης τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των τεχνικών εγκαταστάσεων και τη συμμόρφωση με τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς και τα πρότυπα.

³⁰ Πρβλ. Δωρεάν ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia για τον αγγλικό όρο (urban planning).

Εταιρική σχέση πόλης-υπαίθρου.

Οι αλληλεπιδράσεις πόλης-υπαίθρου μπορούν να οριστούν ως συνδέσεις που αφορούν το χώρο (όπως ροές ανθρώπων, αγαθών, κεφαλαίων, πληροφοριών και αποβλήτων) και ως συνδέσεις μεταξύ διαφόρων τομέων (για παράδειγμα μεταξύ της γεωργίας, των υπηρεσιών και της μεταποίησης). Υπό την ευρύτερη έννοιά τους, περιλαμβάνουν επίσης «αγροτικές» δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αστικά κέντρα (όπως η αστική γεωργία) και δραστηριότητες που συνήθως θεωρούνται «αστικές» (όπως η μεταποίηση και οι υπηρεσίες) και λαμβάνουν χώρα σε αγροτικούς οικισμούς.

Τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται εντατικοποίηση των αλληλεπιδράσεων πόλης-υπαίθρου σε όλη την Ευρώπη, όσον αφορά τις ροές των ατόμων που μετακινούνται καθημερινά από και προς το χώρο εργασίας τους, τις δραστηριότητες αναψυχής και ελεύθερου χρόνου, τη μετοίκηση κατοίκων αστικών κέντρων σε αγροτικές περιοχές, τη μετεγκατάσταση πρώην αστικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων σε αγροτικές περιοχές κ.ά. Με άλλα λόγια, έχει αυξηθεί η αστική επιρροή των πόλεων στις αγροτικές περιοχές. Οι αλληλεπιδράσεις πόλης-υπαίθρου είναι σημαντικές για την επίτευξη ισορροπημένης οικονομικής ανάπτυξης και για να γίνουν λιγότερο ευάλωτες οι μειονεκτούσες αγροτικές περιοχές. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές συχνά έχουν καθοριστικό αντίκτυπο στη χρήση και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, ιδιαίτερα στην περιβαλλοντική διασύνδεση. Με στόχο την ενθάρρυνση της αρμονικής χωρικής ανάπτυξης, συμπράξεις αγροτικών-αστικών περιοχών συνάπτονται μεταξύ αστικών και αγροτικών κοινοτήτων (που εκπροσωπούνται συνήθως από τις τοπικές αρχές, αλλά μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν τη συμμετοχή ΜΚΟ και της κοινωνίας των πολιτών) με στόχο να παρέχουν υπηρεσίες, να προστατεύσουν τους φυσικούς και περιβαλλοντικούς πόρους, να ενθαρρύνουν τις τακτικές επαφές ανάμεσα στις αστικές και αγροτικές κοινότητες, να αναπτύξουν οικονομικές συνέργειες κ.ά.

Αστική διάχυση

Η αστική διάχυση ορίζεται ως η μη σχεδιασμένη, μη ελεγχόμενη εξάπλωση του αστικού ιστού σε περιοχές παρακαείμενες μιας πόλης. Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης για να προσδιορίσει την επεκτατική, γρήγορη και μερικές φορές υπερβολική αύξηση της ευρύτερης μητροπολιτικής ζώνης σε μια μεγαλύτερη έκταση. Η άναρχη αστική εξάπλωση χαρακτηρίζεται από πολυάριθμες δομές χρήσεων γης, όπως οι ζώνες αποκλειστικής χρήσης (εμπορικής, οικιστικής, βιομηχανικής), από αυξημένη εξάρτηση από ιδιωτικά μέσα μετακίνησης (αυτοκίνητο κλπ), από χαμηλής πυκνότητας χρήσης γης αλλά μεγαλύτερης κλίμακας ανάπτυξη σε σχέση με τις παλαιότερες αστικές ζώνες (δρόμοι μεγαλύτερου πλάτους, μεγαλύτερα καταστήματα με εκτεταμένους χώρους στάθμευσης) και από την έλλειψη διαφοροποίησης στο σχεδιασμό, η οποία δημιουργεί μερικές φορές την αίσθηση ενός ομοιόμορφου αστικού περιβάλλοντος ³¹.

Βλ. επίσης «Προαστιοποίηση».

Αστική δομή / Οικιστική δομή

Μια μορφολογική/λειτουργική αξιολόγηση και ανάλυση των πόλεων και άλλων οικιστικών μορφών προκειμένου να προσδιοριστούν οι δομές τους. Οι αστικές δομές χαρακτηρίζονται από τα κύρια στοιχεία και τις λειτουργίες που υπάρχουν εντός της αστικής ζώνης, όπως η μορφολογία της πόλης (συμπανής ή διάχυτη, με έναν

³¹
ό.π.

ή πολλαπλούς πυρήνες), η κατανομή των αστικών περιοχών ανάλογα με την ηλικία (μεσαιωνικές, μεταπολεμικές κτλ.) ή τις βασικές λειτουργίες τους (εμπορικές, οικιστικές, βιομηχανικές, αναψυχής κ.ά.) ή την κοινωνική τους διαστρωμάτωση (φτωχές και εγκαταλελειμμένες περιοχές, μεσοαστικές περιοχές, περιοχές με υψηλό ποσοστό μεταναστών κ.ά.), τα κύρια χαρακτηριστικά των αξόνων μεταφορών και επικοινωνιών (οδικά συστήματα, συστήματα δημόσιων μεταφορών).

Η δομή του οικιστικού δικτύου αφορά τα χαρακτηριστικά της κατανομής μεγάλων και μεσαίων πόλεων, χωριών, μικρών κοινοτήτων κτλ. Με αυτή την έννοια, μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στα εξής: αστικά συμπλέγματα (διάφοροι οικισμοί οργανωμένοι γύρω από μια κυρίαρχη μητροπολιτική ζώνη), διάσπαρτοι οικισμοί (ομοιογενής κατανομή μικρών και μεσαίων αστικών οντοτήτων σε μια περιοχή), πολυκεντρικά συστήματα (οργάνωση μιας περιοχής γύρω από πολυάριθμες αστικές οντότητες), δίκτυα πόλεων (αστικές οντότητες με ισχυρή αλληλεξάρτηση αλλά χωρίς γεωγραφική συνέχεια), αστικά πολεοδομικά συγκροτήματα (ομάδες διαφόρων αστικών οντοτήτων σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους).

Βλ. επίσης: <http://www.coe.int/CEMAT> <http://www.coe.int/CEMAT/fr>
<http://www.coe.int/EuropeanLandscapeConvention> <http://www.coe.int/Conventioneuropéennedupaysage>
<http://www.coe.int/naturopa> <http://www.coe.int/naturopa/fr>

Ανανέωση αστικών περιοχών / Αστική αναγέννηση / Αναζωογόνηση αστικών περιοχών / Αποκατάσταση αστικών περιοχών	Urban renewal / Urban regeneration / Urban revitalisation / Urban rehabilitation / Urban restoration	Rénovation urbaine / régénération urbaine / revitalisation urbaine / réhabilitation urbaine / restauration urbaine
Απόκεντρες περιφέρειες	Peripheral regions	Régions périphériques
Αστική διάχυση	Urban sprawl	Urbanisation tentaculaire
Αστική δομή / Οικιστική δομή	Urban structure /	
Αστική περιοχή	Urban areas	Zone urbaine
Αστικοποίηση	Urbanisation	Urbanisation
Αστική ανάπτυξη	Urban development	Développement urbain
Αστικός σχεδιασμός	Urban design	Conception urbanistique
Αστικό οικοσύστημα	Urban ecosystem	Ecosystème urbain
Αστική διαχείριση	Urban management	Gestion urbaine
Αγροτική ανάπτυξη	Rural development	Développement rural
Αγροτική περιοχή / Ύπαιθρος	Rural area / Countryside	Zone rurale / campagne
Βιώσιμη χωρική ανάπτυξη	Sustainable spatial development	Développement territorial durable
Δημόσιες υπηρεσίες	Public services	Services publics
Διαχείριση γης	Land management	Gestion des ressources foncières
Διαχείριση λεκάνης απορροής ποταμού	River basin management	Gestion de bassin fluvial
Διασυνοριακή, διεθνική, διαπεριφερειακή συνεργασία	Cross-border, transnational, interregional co-operation	Coopération transfrontalière, transnationale, interrégionale
Διοικητικό επίπεδο	Administrative level	Niveau administratif
Εδαφικό κεφάλαιο	Territorial potential	Potentiel territorial
Εγκαταλελειμμένη περιοχή	Derelict area	Zone laissée à l'abandon
Εγκαταλελειμμένη βιομηχανική έκταση	Brownfield land	Friche industrielle
Επιχειρηματικό πάρκο	Business park	Parc d'activités tertiaires
Ενδογενής ανάπτυξη	Endogenous development	Développement endogène
Εταιρική σχέση πόλης-υπαίθρου	Urban-rural partnerships	Partenariats ville - campagne
Ευρωδιάδρομος	Eurocorridor	Eurocorridor
Εκτίμηση χωρικών επιπτώσεων	Territorial impact assessment	Etude d'impact territorial
Επίπεδο διακυβέρνησης	Governmental level	Niveau politique
Λειτουργική αστική περιοχή	Functional urban area	Région urbaine fonctionnelle

Μελέτη βιωσιμότητας	Sustainability assessment	Evaluation de durabilité
Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ)	Environmental impact assessment	Evaluation de l'impact sur l'environnement
Μειονεκτικές περιφέρειες	Disadvantaged regions	Régions désavantagées (défavorisées)
Μητροπολιτική περιφέρεια / Μητροπολιτική περιοχή	Metropolitan region / Metropolitan area	Région métropolitaine / zone métropolitaine
Ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη	Comprehensive spatial development approach	Approche globale de l'aménagement du territoire
Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιας ζώνης	Integrated coastal management	Gestion intégrée du littoral
Ολοκληρωμένος σχεδιασμός	Integrated planning	Planification intégrée
Περιφέρεια	Region	Région
Περιφερειακή ανάπτυξη / Περιφερειακός σχεδιασμός	Regional development / Regional planning	Développement régional / aménagement du territoire (au niveau régional)
Πόλος αγροτικής ανάπτυξης	Rural development pole	Pôle de développement rural
Πολεοδομία	Urban planning	Urbanisme
Πολιτικές τοπίου	Landscape policies	Politique du paysage
Πολυκεντρική χωρική δομή / Πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη	Polycentric spatial structure / Polycentric spatial development	Structure spatiale polycentrique / développement spatial polycentrique
Περιβαλλοντικός σχεδιασμός	Environmental planning	Planification environnementale
Περιαστικές ζώνες	Peri-urban areas	Zones périurbaines
Πολιτιστικές διαδρομές	Cultural routes	Itinéraires culturels
Προαστιοποίηση	Suburbanisation	Suburbanisation
Προσβασιμότητα	Accessibility	Accessibilité
Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ)	Strategic environmental impact assessment	Evaluation stratégique de l'impact environnemental
Συμμετοχικός σχεδιασμός	Participatory planning	Planification participative
Σύμπραξη / Συνεργασία	Partnership /cooperation	Partenariat / coopération
Σύμπραξη Δημόσιου-Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ)	Public-private partnership	Partenariat public-privé
Συνδεσιμότητα	Connectivity	Connectivité
Συναστισμός	Conurbation	Conurbation
Σχέδια χωρικής ανάπτυξης	Spatial development projects	Projets de développement territorial
Σχεδιασμός πόλεων και	Town and country	Aménagement des villes et

υπαίθρου	planning	des campagnes
Σχεδιασμός τοπίου	Landscape planning	Aménagement du paysage
Σχεδιασμός χρήσεων γης, ζωνοποίηση	Land-use planning, zoning	Planification de l'affectation des sols, zonage
Τεχνολογική διακινδύνευση	Technological risk / Technological hazard	Risque technologique
Τοπίο	Landscape	Paysage
Φυσική διακινδύνευση / Φυσική καταστροφή	Natural risk / Natural hazard / Natural disaster	Risque naturel / catastrophe naturelle
Φυσικός σχεδιασμός	Physical planning	Planification physique du territoire
Χωρική ανάπτυξη, Πολιτική χωρικής ανάπτυξης	Spatial development, Spatial development policy	Développement territorial, politique de développement territorial
Χωρικός σχεδιασμός	Spatial planning	Aménagement du territoire
Χωρική συνοχή	Territorial cohesion	Cohésion territoriale
Χωρική συνεργασία	Territorial cooperation	Coopération territoriale
Χωρική ανάπτυξη	Territorial development	Développement territorial
Χωρική διακυβέρνηση	Territorial governance	Gouvernance territoriale

This glossary was compiled mainly with officials and professionals involved with spatial development in mind, but is also addressed to anyone interested in territorial development policy.

Drawn up by the European Conference of Ministers responsible for Regional Planning (CEMAT) of the Council of Europe, it was presented at the conference entitled "Networks for sustainable spatial development of the European continent: Bridges over Europe", held in Lisbon, Portugal, in 2006.

Principalement destiné aux responsables et aux professionnels de l'aménagement du territoire, ainsi qu'aux représentants de la société civile, ce glossaire s'adresse également à toutes les personnes intéressées par les politiques de développement territorial.

Elaboré par le Comité de hauts fonctionnaires de la Conférence européenne des ministres responsables de l'aménagement du territoire (CEMAT) du Conseil de l'Europe, il a été présenté lors de la 14e session de la conférence «Des réseaux pour le développement territorial durable du continent européen: des ponts à travers l'Europe», qui s'est déroulée à Lisbonne, Portugal en 2006.

Το παρόν Γλωσσάριο απευθύνεται πρωτίστως σε υψηλόβαθμα στελέχη και επαγγελματίες που ασχολούνται με τη χωροταξία αλλά και στους εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών και σε όσους ενδιαφέρονται για τις πολιτικές εδαφικής ανάπτυξης.

Συντάχθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συνόδου των Υπουργών Χωροταξίας (CEMAT) του Συμβουλίου της Ευρώπης και παρουσιάστηκε στη σύνοδο με θέμα "Δίκτυα για τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου: Γέφυρες πάνω από την Ευρώπη", που πραγματοποιήθηκε στη Λισαβόνα, στην Πορτογαλία, το 2006.

The Council of Europe has 47 member states, covering virtually the entire continent of Europe.

It seeks to develop common democratic and legal principles based on the European Convention on Human Rights and other reference texts on the protection of individuals.

Ever since it was founded in 1949, in the aftermath of the Second World War, the Council of Europe has symbolised reconciliation.

Le Conseil de l'Europe regroupe aujourd'hui 47 Etats membres, soit la quasi-totalité des pays du continent européen. Son objectif est de créer un espace démocratique et juridique commun, organisé autour de la Convention européenne des Droits de l'Homme et d'autres textes de référence sur la protection de l'individu.

Créé en 1949, au lendemain de la seconde guerre mondiale, le Conseil de l'Europe est le symbole historique de la réconciliation.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει 47 κράτη μέλη και καλύπτει σχεδόν ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Επιδίωξή του είναι να δημιουργήσει έναν κοινό δημοκρατικό και νομικό χώρο με βάση τις αρχές της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και άλλα κείμενα αναφοράς για την προστασία του ατόμου.

Συστάθηκε το 1949, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, και αποτελεί σύμβολο της συμφιλίωσης.